Α. Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ - Μ. ΔΕΡΒΙΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΚΛΙΤΙΚΟ ΜΑΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

[ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ]

ΤΟ ΚΛΙΤΙΚΟ ΜΑΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ὅταν στὰ 1941 κυκλοφόρησε ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ κάτω ἀπὸ τὴν δημιουργικὴ πνοὴ τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη μὲ τὴν πολύτιμη συνεργασία ἐκλεκτῶν πιστῶν στὴν ἰδέα τοῦ δημοτικισμοῦ (Λάκωνα, Σταύρου, Ἀνδριώτη), τὸ γεγονὸς χαιρετίστηκε ὅπως ἄξιζε, σὰν ἕνας σημαντικὸς σταθμὸς στὴν ἐξέλιξη τοῦ γλωσσικοῦ προβλήματος στὸν τόπο μας, δηλ. στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς δημοτικῆς. Ὑπῆρχε πιὰ ἕνα βιβλίο, ἕνα σημαντικὸ βιβλίο, ποὺ πρόσφερε κανόνες φωνητικούς, τονικούς, ὀρθογραφικοὺς κανόνες, σύνθεση λέξεων κλπ., καὶ καλοῦνταν οἱ Ἕλληνες νὰ συμμορφωθοῦν. Καὶ ὅσοι Ἕλληνες πιστεύουν ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἐπιτέλους νὰ ἀποκτήση τὸ ἔθνος τὸ γλωσσικό του ὄργανο, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ἐκφράζεται, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ μορφώνεται, χωρὶς νὰ χαροπαλεύη ἀνάμεσα στὴ Σκύλλα τῆς ἀμάθειας καὶ τὴν Χάρυβδη τῆς γλωσσικῆς σύγχυσης, δέχτηκαν μὲ χαρὰ τὴν ἐξαιρετικὴ αὐτὴ προσφορά.

Μά, ὅπως συμβαίνει πολὺ συχνὰ στὰ μεγάλα ἔργα, ἕνας τομέας στὸν ὁποῖο ἐπιχειρήθηκε ἕνας τολμηρὸς νεωτερισμὸς παρουσίασε μιὰ πολὺ ἀδύνατη πλευρά. Κι' ὄχι ἕνας ὁποιοσδήποτε τομέας, μὰ ὁ πιὸ καίριος τῆς Γραμματικῆς, ὁ τομέας τῆς κλίσης τῶν ὀνομάτων. Ἀντὶ ν' ἀκολουθήση δηλ. ἡ γραμματικὴ τὴν γνωστὴ διαίρεση τῶν ὀνομάτων κατατάσσοντας καὶ τὸ νέο ὑλικὸ τῆς γλώσσας μας σύμφωνα μὲ τὰ γνωστὰ πρότυπα καὶ διατηρώντας τὰ σχήματα ποὺ μποροῦσαν νὰ διατηρηθοῦν, ἀντὶ νὰ προσέξη καὶ νὰ ἀξιοποιήση καὶ νὰ συμπληρώση προγενέστερες κι ἀξιόλογες προσπάθειες, ἀντίθετα ἔσβησε ὅλη τὴν προγενέστερη πείρα κι ἀκολούθησε ἕναν νεωτερισμὸ ποὺ ὄχι μονάχα δὲν ἦταν ἐπιστημονικὰ σωστός, ἀλλὰ δὲν ἦταν οὔτε ἀναγκαῖος· κι ὄχι μονάχα δὲν ἦταν ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἦταν κι ἐπιζήμιος.

Κάθε σύστημα σκοπὸ ἔχει νὰ συγκεντρώση καὶ νὰ ξεχωρίση, νὰ συμπλέξη καὶ νὰ ξεδιαλύνη—νὰ συγκεντρώση τὰ ὅμοια καὶ νὰ ξεχωρίση τὰ ἀνόμοια, νὰ συμπλέξη αὐτὰ ποὺ μποροῦν νὰ ἀλληλοσυμπληρωθοῦν καὶ νὰ ξεδιαλύνη αὐτὰ ποὺ παρεμποδίζουν τὴν τακτοποίηση· καὶ νὰ γίνη ἔτσι νοητό, νὰ προσφέρη εὔκολα τὸ νέο, ἀπομακρύνοντας ὅσο εἶναι δυνατὸ τὸν παράγοντα τῆς μνήμης καὶ προσκαλώντας τὸν παράγοντα τῆς κρίσης. Κι αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ κάτι ποὺ ὑποτίθεται πὼς ἀπευθύνεται πρὸς παιδιὰ καὶ πρέπει νὰ εἶναι αὐστηρὰ ἐπιστημονικό, δηλ. μεθοδικό, κι ὄχι νεφελωματικὸ καὶ χαῶδες. Κι ἐπιστημονικὴ εἶναι ἡ προσφορὰ τῆς ἀριθμητι-

κῆς μὲ τὸ 1+1=2, 2+1=3, κι εἶναι ἀδύνατο νὰ σκεφθῆ τὴν διδασκαλία της κανεὶς ἀσύντακτη, πρωθύστερη.

Πρόσφερε λοιπὸν ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ τὸ κλιτικὸ σύστημα μὲ ἕναν νέο τρόπο. Ξεχώρισε τὰ οὐσιαστικὰ σὲ τρεῖς κλίσεις καὶ τὶς ταύτισε μὲ τὸ γένος: α΄ κλίση: ἀρσενικά. β΄ κλίση: θηλυκά, γ΄ κλίση: οὐδέτερα. Ἐπειδὴ ὅμως στὴν νέα ἑλληνικὴ τὸ γένος δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν κλίση, τὸ ὅτι δηλ. ἕνα ὄνομα εἶναι ἀρσενικοῦ, θηλυκοῦ ἢ οὐδετέρου γένους αὐτὸ δὲν μᾶς ξυπνᾶ ἀναγκαστικὰ στὸ μυαλὸ τὴν ἰδέα ἑνὸς ὁρισμένου κλιτικοῦ συστήματος γιὰ τὸ κάθε γένος, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε π.χ.: *ὁ πατέρας* εἶναι ἀρσενικό, ἑπομένως κλίνεται ἔτσι, *ἡ γιαγιὰ* εἶναι θηλυκό, ἑπομένως κλίνεται ἔτσι κλπ., γι' αὐτὸ ἡ διαίρεση αὐτὴ εἶναι ἄχρηστη.

Σὰν νὰ τὸ ἀναγνωρίζη αὐτὸ ἡ Νεοελλ. Γραμμ. καὶ προβαίνει σὲ νέες ὑποδιαιρέσεις γιὰ τὴν κάθε κλίση, ποὺ τὶς ὀνομάζει *τάξεις* (δυὸ τάξεις γιὰ τὰ ἀρσενικά, δυὸ γιὰ τὰ οὐδέτερα καὶ καὶ καμιὰ γιὰ τὰ θηλυκὰ) καὶ νέες ὑποδιαιρέσεις γιὰ τὴν κάθε τάξη, ποὺ τὶς ὀνομάζει *κατηγορίες* (6 γιὰ τὴν 1η τάξη τῶν ἀρσενικῶν, μιὰ γιὰ τὴν δεύτερη, 6 γιὰ τὰ θηλυκὰ κι ἀπὸ τρεῖς κατηγορίες γιὰ κάθε τάξη τῶν οὐδετέρων).

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι γιὰ νὰ βρῆ κανεὶς—κι' ἐννοοῦμε φυσικὰ ἕνας μαθητὴς— πῶς θὰ κλιθῆ τὸ ὄνομα *βοριάς* πρέπει νὰ σκεφθῆ ὡς ἑξῆς: «*ὁ βοριάς*: ἀρσενικό, ἄρα α΄ κλίση»· τί τοῦ λέει ὅμως αὐτὴ ἡ διαπίστωση γιὰ τὴν κλίση; πρέπει νὰ θυμηθῆ σὲ ποιὰ τάξη ἀνήκει. Καὶ μιὰ ποὺ μόνο τὰ ὀνόματα τοῦ τύπου *ὁ δρόμος* ἀνήκουν στὴ β΄ τάξη τῶν ἀρσενικῶν, μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴ (τὴν ὁποία ἀκόμη δὲν διδάχτηκε στὰ μαθηματικὰ) θὰ βρῆ ὅτι αὐτὸ ἀναγκαστικὰ θὰ ἀνήκει στὴν πρώτη τάξη. Καὶ τί μ' αὐτό; Τί πρόοδο δηλ. ἔκαμε ὡς πρὸς τὴν κλίση; δηλ. ὡς πρὸς τὸ πῶς θὰ τὸ κλίνη; Καμιά. Πρέπει ἀκόμα νὰ θυμηθῆ σὲ ποιὰ κατηγορία τῆς πρώτης τάξης ἀνήκει. Κι' ἂν τὴν βρῆ μέσα στὶς 7 συνολικές, θὰ ἔχη πιὰ φτάσει στὸ ποθητὸ σημεῖο νὰ ἀρχίση νὰ κλίνη τὸ ὄνομα, ἀφοῦ ἀπαντήση στὸν δάσκαλό του ὅτι τὸ ὄνομα *βοριὰς* ἀνήκει στὴ 2η κατηγορία τῆς 1ης τάξης τῆς πρώτης κλίσης. Κάθε ἄνθρωπος ποὺ καταλαβαίνει κάτι ἀπὸ παιδαγωγικὴ θὰ ὁμολογήση ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι σύστημα· εἶναι λαβύρινθος καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς οὔτε νὰ τὸ διδάξη οὔτε νὰ τὸ διδαχθῆ. Τὸ κλιτικὸ σύστημα δηλαδὴ ἐμφανίζει τὴν παρακάτω περίπλοκη εἰκόνα:

Κλίση ὀνομάτων (Σύστημα Τριανταφυλλίδη)

- **1η κλίση: ἀρσενικὰ**
  - **α΄ τάξη** — 6 κατηγορίες
    1. (*πατέρας*)
    2. (*ψωμάς*)
    3. (*ναύτης*)
    4. (*φούρναρης*)
    5. (*καφές*)
    6. (*παππάς*)
  - **β΄ τάξη** — 1 κατηγορία
    1. (*δρόμος*)
- **2η κλίση: θηλυκὰ**
  - (δὲν ὑπάρχει τάξη) — 6 κατηγορίες
    1. (*θάλασσα*)
    2. (*ψυχή*)
    3. (*δύναμη*)
    4. (*Φρόσω*)
    5. (*ἐγκύκλιος*)
    6. (*ἀλεποὺ*)
- **3η κλίση: οὐδέτερα**
  - **α΄ τάξη** (ἰσοσύλλαβα) — 3 κατηγορίες
    1. (*πεῦκο*)
    2. (*παιδί*)
    3. (*ἔδαφος*)
  - **β΄ τάξη** (ἀνισοσύλλαβα) — 3 κατηγορίες
    1. (*κύμα*)
    2. (*γράψιμο*)
    3. (*κρέας*)

(Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ τὰ λεγόμενα: ἀρχαιόκλιτα, ἰδιόκλιτα (*παρελθόν, ὀξύ, ὀκά*) ποὺ ἀποτελοῦν στὴν πράξη ἄλλες κατηγορίες).

Οἱ σκέψεις αὐτές, πρακτικὲς καὶ θεωρητικές συγχρόνως, μὲ ἀνάγκασαν νὰ ἀντιμετωπίσω τὸ πρόβλημα. Μὲ ὅλο τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ εἶχα κι ἔχω πρὸς τὸν λαμπρὸ ἄνθρωπο, ποὺ ὑπῆρξε ὁ κύριος δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ κλασσικοῦ ἔργου καὶ ποὺ ἀνάλωσε τὴν ζωή σου στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς δημοτικῆς, ἡ ἀλήθεια ἦταν «*φιλτέρα*». Γι' αὐτὸ ἐξέτασα τὸ θέμα ἀπὸ θεωρητική, πρακτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἄποψη. Ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνας ἐκείνης ἦταν ἡ μελέτη μου «Συμβολὴ στὴ ρύθμιση τοῦ νεοελληνικοῦ κλιτικοῦ συστήματος», ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν προηγούμενο (6ο) τόμο τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς (Μνημόσυνο Γ. Παπαδάκι) σ. 243-280. Προσπάθησα νὰ βρῶ καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ τοὺς πρακτικοὺς καὶ τοὺς ἱστορικοὺς λόγους ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὸν τομέα αὐτὸν τῆς γραμματικῆς καὶ κατέληξα στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπιστημονικὰ ἡ σχέση ἀνάμεσα στὰ γένη καὶ στὶς καταλήξεις δὲν εἶναι τέτοια, ποὺ νὰ μᾶς ἀναγκάση νὰ δεχτοῦμε τὸν χωρισμὸ τῶν κλίσεων σύμφωνα μὲ τὸ γένος· ὅτι τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ ἔχουν πολλὲς κοινὲς καταλήξεις μαζί, ἰδίως στὸν πληθυντικό, καὶ μποροῦν νὰ ἑνωθοῦν· ὅτι τὸ οὐδέτερο παρουσιάζει μιὰ κάπως μεγαλύτερη ἰδιορρυθμία καὶ ὅτι τέλος ὑπάρχει μιὰ διαχωριστικὴ γραμμὴ σημαντική, ποὺ δημιούργησε δυὸ μεγάλες κατηγορίες στὴν κλίση: τὴν ἰσοσυλλαβία καὶ τὴν ἀνισοσυλλαβία (ἡ τελευταία συνεχίζει προφανῶς μὲ ἄλλους ὅρους τὴν ἀρχαία τρίτη κλίση).

Στὸ ἱστορικὸ μέρος ἔκαμα μιὰ ἀνασκόπηση τῶν προσπαθειῶν ποὺ κατέβαλαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ μεταγενέστεροι γραμματικοὶ γιὰ νὰ ρυθμίσουν τὸ κλιτικὸ σύστημα στὶς διάφορες ἐποχὲς καὶ τὴν ἐξέλιξη ποὺ παρουσιάζει κάθε νεότερη ἀπόπειρα.

Πρότεινα λοιπὸν 6 κλίσεις, γιατὶ σὲ τόσες κυρίως μποροῦν νὰ περιληφθοῦν τὰ κλιτικὰ φαινόμενα. Δὲν ἐλήφθηκε ὑπόψη τὸ γένος, ἀλλὰ οἱ κοινὲς καταλήξεις στὶς διάφορες πτώσεις. Ὅπου διαπίστωνα ὅτι ὑπῆρχε μιὰ μεγαλύτερη ὁμοιομορφία καὶ μιὰ ἐσωτερικὴ συγγένεια, προσέγγιζα τὰ οὐσιαστικά.

Ἡ πρώτη κι ἡ δεύτερη κλίση περιλαμβάνουν ἰσοσύλλαβα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά:

α΄ κλίση: ἀρσεν. σὲ *-ας* καὶ *-ης*, θηλ. σὲ *-α* καὶ *-η* (καὶ *-ω*).

β΄ κλίση: ἀρσεν. καὶ θηλ. σὲ *-ος*, οὐδέτερα σὲ *-ο* καὶ *-ι*.

Ἡ γ΄ κλίση καὶ ἡ δ΄ ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά:

(ἡ γ΄ ἀρσεν. σὲ *-ης*, *-ας*, *-ες*, *-ους*, θηλ. σὲ *-α*, *-ε*, *-ου*).

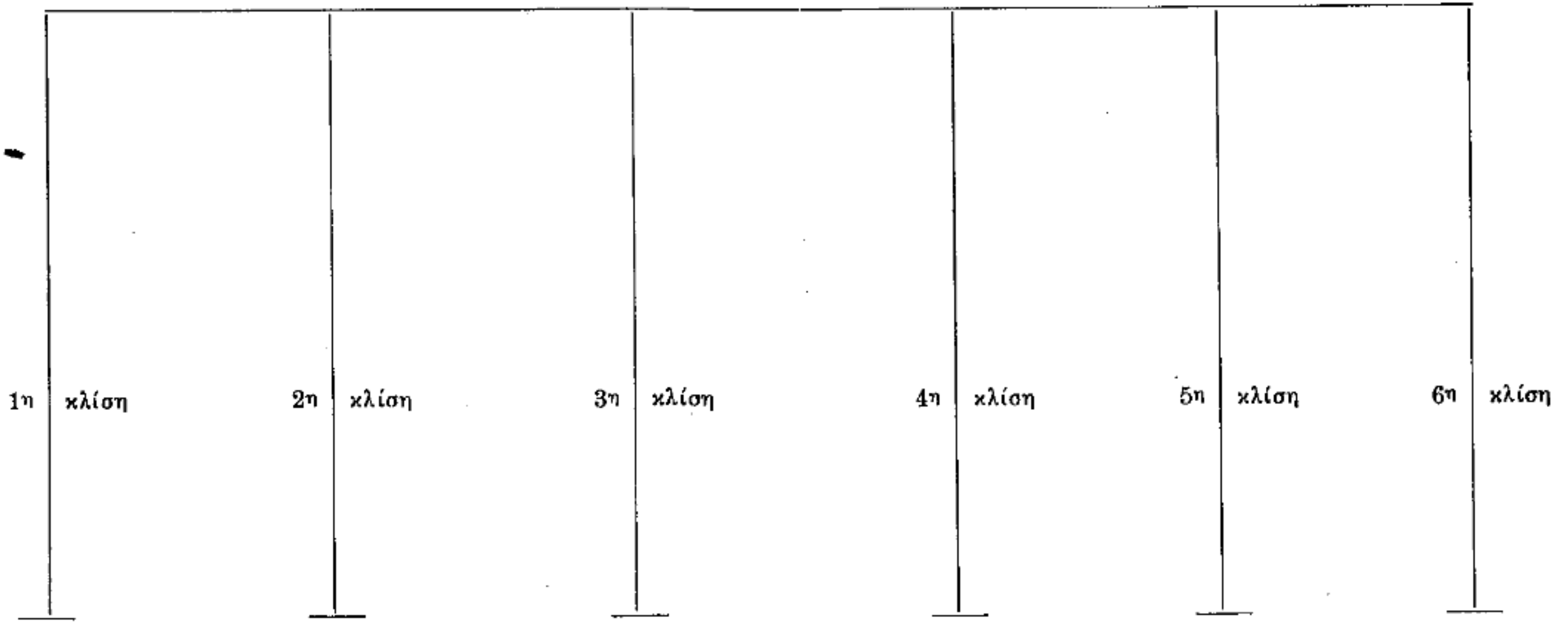
(ἡ δ΄ οὐδέτερα σὲ *-α*, *-ον*, *-ας*, *-ος*, *-ο*).

Ἡ ε΄ καὶ ς΄ κλίσεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ λείψανα ἢ προσαρμογὲς τῆς ἀρχαίας κλίσης:

(ἡ ε΄ ἀρσεν. σὲ *-εας* καὶ *-ης*, θηλ. σὲ *-η* [πληθ. *-εις*, *-εων*], [οὐδ. τὸ *δξύ*]).

(ἡ ς΄ οὐδέτερα σὲ *-ος* [ἀρχαῖα σιγμόληκτα]).

Κλίση ὀνομάτων (Σύστημα Τσοπανάκη)

Καὶ παιδαγωγικοὶ καὶ πρακτικοὶ λόγοι μοῦ φαίνονται ὅτι συνηγοροῦν γιὰ τὴν τέτοια τακτοποίηση τοῦ ζητήματος. Ἔλεγα τότε (σ. 268-271) πῶς δικαιολογῶ τὴν προτίμησή μου: «...θεωρητικὰ μὲν μὲ τὸ ὅτι μιὰ ποὺ παρατηροῦνται σημαντικὲς πτωτικὲς ὁμοιότητες σὲ ὁρισμένες κατηγορίες ὀνομάτων, ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὸ γένος, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιχειρήσουμε τὴν προσέγγιση αὐτῶν τῶν ὁμοιοτήτων. Γιατὶ αὐτὲς οἱ ὁμοιότητες ἀκριβῶς δείχνουν πὼς ἡ ἐσωτερική, ψυχολογικὴ καὶ λογική, πορεία τῆς γλώσσας προσέγγισε αὐτὲς τὶς πτωτικὲς κατηγορίες, ποὺ ἴσως ἦταν ἀνόμοιες πρωτύτερα—ἐξαιτίας τοῦ γένους—καὶ τὶς ἑνοποίησε ὑπερπηδώντας το τὶς περισσότερες φορές, ἑπομένως ὑπῆρχαν ὁρισμένοι λόγοι ποὺ μᾶς ὤθησαν σ' αὐτὴ τὴν ἑνοποιητικὴ προσέγγιση. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ γλώσσα διαγράφει μοναχή της τὴν ἑνοποιητικὴ τάση, ἀγνοώντας τὸ γένος στὶς περισσότερες περιπτώσεις, θὰ ἦταν καὶ θεωρητικὰ—ἐπιστημονικὰ—ἄτοπο νὰ θελήσουμ' ἐμεῖς νὰ τὴν ἀγνοήσουμε.

Ἡ πρακτικὴ δὲ ἄποψη εἶναι συνέπεια τῆς θεωρητικῆς, μάλιστα προηγεῖται κιόλας, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας πὼς ἡ ὑποσυνείδητη (κι ἡ ἐνσυνείδητη) ρύθμιση τῆς γλώσσας στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καὶ πρὶν νὰ παρεμβληθοῦν οἱ γραμματικοὶ κι ὕστερ' ἀπὸ τὴν παρεμβολή τους, γίνεται γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση πρακτικῶν σκοπῶν, δηλ. τῆς σωστῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ποὺ μιλοῦν.

Ἡ διδακτικὴ ἄποψη, ποὺ ἀποτελεῖ ἀξιοποίηση τῆς πρακτικῆς, νομίζουμε πὼς ἐξίσου θὰ πρέπει νὰ προτιμήση αὐτὴ τὴν συμπύκνωση. Ἀντὶ νὰ προσφέρουμε στὸ παιδὶ πολλὲς ξεχωριστὲς κλιτικὲς κατηγορίες, ποὺ θὰ διαφέρουν ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη μόνο σὲ λίγους τύπους, κι ἀντὶ νὰ δημιουργοῦμε μέσα στὸ μυαλό του ξεχωριστὲς νοητικὲς εἰκόνες, ποὺ θἄχουν ὅμως πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα ἀναμεταξύ τους καὶ θὰ διασταυρώνωνται ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη μὲ χίλια νήματα, δημιουργώντας ἔτσι ἀσάφεια καὶ σύγχυση—ἐνῶ ἀντίθετα ἡ προσπάθειά μας τείνει στὸ ξεκαθάρισμα καὶ τὴν σύνθεση—, ἐμεῖς θὰ τοὺς προσφέρουμε μιὰ συμπύκνωση, ποὺ θὰ συγκεντρώνη καὶ θὰ τακτοποιῆ ὅλα τὰ κοινὰ στοιχεῖα σὲ ἑνιαῖες νοητικὲς μορφές. Ἔτσι ἡ διδασκαλία καὶ θ' ἀποφεύγη τὶς ἐπαναλήψεις τῶν ἴδιων τύπων καὶ θὰ τοὺς προσφέρη συγκεντρωμένους, ἐξυπηρετώντας ἔτσι τὸν διπλὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, τὴν εὔκολη προσφορὰ τοῦ νέου ὑλικοῦ καὶ τὴν νοητικὴ συστηματοποίησή του, δηλ. τὴν ἐπιστημονικὴ συνείδηση.

Θ' ἀποφύγουμε ἀκόμα τὴν ἐξάρτηση τῆς κλίσης ἑνὸς ὀνόματος ἀπὸ τὶς δυὸ ἄλλες ἐνδιάμεσες κλίμακες, τοῦ γένους καὶ τῆς τάξης, ποὺ εἴπαμε πὼς μᾶς ἐπιβαρύνουν μὲ πρόσθετα κι ὄχι ἀπαραίτητα βάρη. Στὴν κλίση τὸ κύριο μέλημά μας δὲν εἶναι τὸ γένος κι ἡ τάξη — δυὸ μνημονικὰ στοιχεῖα ἄνισου βάρους — ἀλλὰ οἱ καταλήξεις καὶ τὸ σύστημά τους, ποὺ ἀποτελοῦν

ἕνα λογικὸ οἰκοδόμημα. Τὸ γένος μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ἀποτελεῖ μιὰ γνώση ποὺ εὔκολα ξεχωρίζεται στὰ πρῶτα σχολικὰ χρόνια ἀπὸ τὸ ἄρθρο κι ἀπὸ τὴ γνώση τῶν λέξεων τῆς μητρικῆς γλώσσας. Βέβαια, καθὼς τὸ παιδὶ θὰ προχωρῆ, δὲν θἄχη πάντα τὴν ἴδια εὐκολία νὰ ξεχωρίζη ἀμέσως τὸ γένος ὅ λ ω ν τῶν λέξεων. Κι αὐτό, γιατὶ ἡ σημερινὴ φωνητικὴ ἀπόδοση τῆς γραφομένης μας Κοινῆς, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ μὲ τὴν κανονικὴ κώφωση τοῦ τελικοῦ *-ν* τῶν οὐσιαστικῶν κι ἐπιθέτων, ποὺ ἔκαμε τύπους ποὺ ἀνήκουν σὲ διαφορετικὰ γένη καὶ πτώσεις νὰ μοιάζουν φωνητικὰ *(τόν, τοῦ πατέρα- (ἡ) μητέρα, (τὰ) ταμεῖα- (τόν, τοῦ) ταμία- (ἡ, τὴν) ἑταιρεία, (τὸ) ξύλο- (τὸν) στύλο*, κλπ.), κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὴν συστηματικὴ γραφικὴ παράλειψη τοῦ τελικοῦ *-ν* τοῦ ὁριστικοῦ κι ἀόριστου ἄρθρου καὶ μερικῶν ἀντωνυμιῶν μπροστὰ στὰ συνεχῆ σύνφωνα *(β, γ, δ, φ, χ, θ, σ, ζ, ρ, λ, ν, μ)*, δὲν μᾶς προσφέρει πάντα γ ρ α φ ι κ ὴ τ ο υ λ ά χ ι σ τ ο διαφώτιση τοῦ γένους. Αὐτὸ συμβαίνει ἰδιαίτερα στὴν αἰτ. τοῦ ἀρσενικοῦ (τοῦ θηλυκοῦ δὲν μᾶς δημιουργεῖ δυσκολίες): *τὸν πατέρα*, ἀλλὰ *τὸ στοχασμό, τὸ βάτο*. Ποιοῦ γένους εἶναι τὰ τελευταῖα γιὰ τὸ παιδὶ (καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους: *ὁ βάτος, ἢ τὸ βάτο;*)· ὀνομ., αἰτ. οὐδετέρου ἢ αἰτ. τοῦ ἀρσενικοῦ; Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιμένουμε πάντα ἕναν ὁμοιόπτωτο προσδιορισμὸ γιὰ νὰ πληροφορηθοῦμε τὸ γένος, οὔτε πάντα εἶναι σὲ θέση κι ὁ τέτοιος προσδιορισμὸς νὰ τὸ καθορίση: *τὸ βαθὺ πέλαγο - τὸ βαθὺ στοχασμό*. Τὸ γένος θὰ εἶναι λοιπὸν συχνὰ μιὰ παράλληλη πρὸς τὴν κλίση μάθηση. Ὁπωσδήποτε, μπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι μὲ τοὺς ἴδιους ἢ παράλληλους ὅρους εἶναι ἀναγκαία ἡ γνώση τοῦ γένους καὶ σὲ κάθε ἄλλο κλιτικὸ σύστημα τῆς γλώσσας μας.

Ἡ *τάξη* ὅμως θὰ εἶναι μιὰ ἐπιπλοκὴ περιττὴ ποὺ θὰ προσθέτη μιὰ νέα μνημονικὴ ἐπιβάρυνση, κι ἀκόμα περισσότερο ἐπιβαρυντικὲς εἶναι οἱ περαιτέρω ὑποδιαιρέσεις ποὺ γίνονται καὶ θεωροῦνται ἀπαραίτητες γιὰ νὰ καθορίσουμε, π ῶ ς ἀ κ ρ ι β ῶ ς, δηλ. μὲ ποιὲς καταλήξεις, θὰ κλιθῆ ἕνα δεδόμενο ὄνομα».

Μεσολάβησε μιὰ μικρὴ συζήτηση μὲ τὸν κ. Θ. Σταύρου, συνεργάτη τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη στὴν ἔκδοση τῆς Γραμματικῆς, ὁ ὁποῖος στὸ περιοδικὸ «Παιδεία» (1) προσπάθησε νὰ ὑπερασπίση τὴν διαίρεση τῆς Ν. Γ., καὶ μιὰ ἀπάντηση δική μου στὸ ἴδιο περιοδικὸ (Β', 1949, 109-117). Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ ὄχι μονάχα προσπαθοῦσε νὰ ἀναιρέση τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ κ. Σταύρου, ἀλλὰ συγχρόνως ἐπιχειροῦσε νὰ θέση ὁρισμένους πρακτικοὺς γενικοὺς κανόνες γιὰ τὴν κλίση. Ἡ συζήτηση ἐκείνη, ἰδιαίτερες συνομιλίες μὲ τὸν κ. Τριανταφυλλίδη, ἐνθαρρύνσεις συναδέλφων τῆς Μέσης Παιδείας, ἔπεισαν τὸν συγγραφέα ὅτι ἔπρεπε νὰ προχωρήση στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος

1. Θ ρ. Σ τ α ύ ρ ο υ, Ἡ κλίση τῶν οὐσιαστικῶν. «Παιδεία». Ἔτ. Β' τεῦχ. 20, Μάϊος 1948, σ. 195-209.

ποὺ πρότεινε(1). Ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῆ ἕνα μικρὸ βοήθημα, τουλάχιστο γιὰ τοὺς συναδέλφους τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης Παιδείας ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς—ἂς εἶναι καὶ περιορισμένο πρὸς τὸ παρὸν στὴν κλίση τῶν ὀνομάτων, ἐπιθέτων καὶ ἐπωνύμων.

Συμπληρώνουμε λοιπὸν τοὺς κανόνες ἐκείνους καὶ σήμερα. Εἶναι ὅλοι:

α) σχετικοὶ μὲ τὸ θέμα καὶ τὶς καταλήξεις,

β) σχετικοὶ μὲ τὸν τόνο, καὶ

γ) σχετικοὶ μὲ τὴν λειτουργία τοῦ τελικοῦ *-ν*.

Γιὰ τὴν νεοελληνικὴ κλίση δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τόσο τὸ θέμα τοῦ ἑνικοῦ ὅσο τοῦ πληθυντικοῦ. Τὸ τελευταῖο μᾶς διευκολύνει γιὰ τὴν κλίση. Γι' αὐτὸ ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς κλίσης πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ δίνη καὶ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ μαζὶ μὲ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ. Κάτι παρόμοιο κάμνουμε στὰ Λατινικά, ὅπου μαζὶ μὲ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ δίνουμε καὶ τὴν γενική. Τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι πολὺ βασικὸ καὶ νομίζουμε ὅτι πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε πολύ.

Ἀφαιρώντας λοιπὸν τὴν κατάληξη ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ βρίσκουμε τὸ θέμα. Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά: *-ες, -δες, -αδες, -ηδες, εις, -οι*

β) οὐδέτερα: *-α, -τα, -ατα, -η*

Παραδείγματα: α' περίπτωση (ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά).

1) ἰσοσύλλαβα: *κόρ-ες—κόρ-η*
χῶρ-ες—χώρ-α
ναῦτ-ες—ναύτ-ης
πατέρ-ες—πατέρ-ας
δρόμ-οι—δρόμ-ος
ἐγκύκλι-οι—ἐγκύκλι-ος

2) ἀνισοσύλλαβα: *ψωμά-δες—ψωμά-ς*
νοικοκύρη-δες—νοικοκύρη-ς
παπποῦ-δες—παππού-ς
καφέ-δες—καφὲ-ς
ἀλεποῦ-δες—ἀλεπού
ὀκά-δες—ὀκὰ
βαλιδέ-δες—βαλιδὲ
λυριστά-δες—λυριστ-ὴς
χάχη-δες—χάχ-ας

1. Βλ. καὶ F. D(ölger) Byzantinische Zeitschrift 43, 1950, 85.

3) μεικτά: *συγγραφ-εῖς—συγγραφ-έας*
δυνάμ-εις—δύναμ-η

β' περίπτωση (οὐδέτερα).

1) ἰσοσύλλαβα: *βουν-ὰ—βουν-ὸ*
παιδι-ὰ—παιδὶ
λάθ-η—λάθ-ος

2) ἀνισοσύλλαβα: *κύμα-τα—κύμα*
παρελθόν-τα—παρελθὸν
κρέα-τα—κρέα-ς
γεγονό-τα—γεγονὸ-ς
γραψίμ-ατα—γράψιμ-ο

I. *Ἑνικὸς*

Ὡς πρὸς τὴν κλίση τοῦ ἑνικοῦ ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἑξῆς:

1) ἀφαιρώντας τὸ θέμα ποὺ βρήκαμε στὸν πληθυντικὸ ἔχουμε ὀνόματα ποὺ λήγουν:

α) ἀρσενικὰ σὲ -ας, -ης ἰσοσύλλαβα καὶ ἀνισοσύλλαβα
» » -ος (γεν. -ου)
» » -ς ἀνισοσύλλαβα
» » -εας (μεικτὰ)

β) θηλυκὰ σὲ -α ἰσοσύλλαβα
» » -η »
» » -η (μεικτὰ)
» χωρὶς κατάληξη ἀνισοσύλλαβα (*ἀλεπού, ὀκὰ* κλπ.)
» σὲ -ος (γεν. -ου)

γ) οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα σὲ -ο καὶ χωρὶς κατάληξη (σὲ -ι) (*βουνό, παιδί*) (γεν. -ου)
» σὲ -ος
» χωρὶς κατάληξη ἀνισοσύλλαβα (γεν. -τος)
» μὲ κατάληξη -ς ἀνισοσύλλαβα (γεν. -τος)
» σὲ -ο ἀνισοσύλλαβα (γεν. -ατος).

Γιὰ πρακτικοὺς λόγους, ὡστόσο, οἱ καταλήξεις αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὴν κλίση τοῦ ἑνικοῦ. Γιατὶ ἡ κλίση τοῦ ἑνικοῦ εἶναι πολὺ ἁπλή. Μπορεῖ νὰ διατυπωθῆ ἔτσι:

α) ἀρσενικά. Στὰ ἀρσενικὰ ἡ γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ εἶναι ὅμοιες. Οἱ πτώσεις αὐτὲς σχηματίζονται μὲ ἀφαίρεση τοῦ -ς, στὸ ὁποῖο τελειώνουν ὅλα τὰ ἀρσενικὰ στὴν

ὀνομαστική. Ἡ ἀφαίρεση ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ ὀνόματα ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λήγουν σὲ *-ος*, ποὺ σχηματίζουν τὴν γενικὴ σὲ *-ου*, τὴν αἰτιατικὴ μὲ ἀφαίρεση τοῦ *-ς*, τὴν κλητικὴ σὲ *-ε*

ὁ πατέρας, τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, ὦ πατέρα.

ὁ ράφτης, τοῦ ράφτη, τὸν ράφτη, ὦ ράφτη, κλπ.,

ἀλλὰ *ὁ δρόμος, τοῦ δρόμου τὸν δρόμο, ὦ δρόμε.*

(γιὰ τὶς λεπτομέρειες καὶ ἰδιορρυθμίες τῆς κλίσης βλ. τὰ σχετικὰ κεφάλαια).

β) θηλυκά. 1) ἡ ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἑνικ. εἶναι ὅμοιες.

2) ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ σχηματίζεται συνήθως ὅταν προσθέσουμε ἕνα *-ς* στὴν ὀνομαστική.

3) μόνο τὰ θηλυκὰ ποὺ λήγουν σὲ *-ος* σχηματίζουν τὴν γενικὴ ἀλλάζοντας τὸ *-ος* σὲ *-ου*, τὴν αἰτιατικὴ ἀφαιρώντας τὸ *-ς* καὶ τὴν κλητικὴ σὲ *-ε* (*-ο*).

γ) οὐδέτερα. 1) ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν τὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ ὅμοιες.

2) τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴ γενικὴ Α) σὲ *-ου*: *βουνὸ -οῦ, παιδὶ - παιδιοῦ* καὶ Β) σὲ *-ους*: *λάθος - λάθους.*

3) τὰ ἀνισοσύλλαβα σχηματίζουν τὴ γενικὴ Α) σὲ *-τος*:

α) τὰ φωνηεντόληκτα ποὺ λήγουν σὲ *-α (κύμα - κύματος).*

β) τὰ συμφωνόληκτα ποὺ λήγουν σὲ *-ν* στὴν ὀνομαστικὴ *(παρελθὸν - παρελθόντος).*

γ) τὰ σιγμόληκτα ἀφοῦ ἀφαιρέσουμε τὸ *-ς* ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴ *(κρέας - κρέατος, γεγονός - ότος).*

Β) σὲ *-ατος* ὅσα λήγουν στὴν ὀνομαστικὴ σὲ *-ο (γράψιμο -γραψίματος).*

II. *Πληθυντικός*

1) Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς, αἰτιατικῆς καὶ κλητικῆς γιὰ τὰ ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα εἶναι στὸν πληθυντικὸ ὅμοιες (ἐκτὸς ἀπ' τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ σὲ *-ος*, ποὺ σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴ σὲ *-ους* [-ες]).

2) Ἡ *γενικὴ* ἔχει τὶς ἑξῆς καταλήξεις:

α) *-ων*

-εων

-δων

-αδων

-ηδων γιὰ τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ

β) *-ων*
-των
-ατων γιὰ τὰ οὐδέτερα.

Ἀνακεφαλαίωση

Ἀνακεφαλαιώνοντας λοιπὸν τὰ προηγούμενα ἔχουμε τοὺς ἑξῆς βασικοὺς κανόνες:

α) Τὰ ὀνόματα διαιροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ ἀνισοσύλλαβα.

β) Οἱ καταλήξεις εἶναι ὅμοιες στὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ στὰ τρία γένη, ξεχωριστὲς ὅμως γιὰ τὸ κάθε γένος. Μόνο τὰ ἰσοσύλλαβα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ σὲ *-ος* ἔχουν ἰδιαίτερη κατάληξη γιὰ τὴν αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ.

γ) Στὸν ἑνικὸ οἱ καταλήξεις εἶναι ὅμοιες στὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τῶν θηλυκῶν καὶ οὐδετέρων. Μόνο τὰ ἀρσ. καὶ θηλυκὰ σὲ *-ος* ἔχουν αἰτιατικὴ σὲ *-ο* καὶ κλητικὴ σὲ *-ε*.

γ) Ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν (ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα λήγουν σὲ *-ος*) σχηματίζεται ἔτσι: τὰ ἀρσενικὰ ἔχουν *-ς* στὴν ὀνομαστικὴ καὶ τὸ ἀποβάλλουν γιὰ νὰ σχηματίσουν τὴ γενική. Ἀντίθετα, τὰ θηλυκὰ προσθέτουν ἕνα *-ς* στὴν ὀνομαστικὴ γιὰ νὰ σχηματίσουν τὴ γενική:

ὁ *πατέρα-ς*—τοῦ *πατέρα*
ἡ *μητέρα*—τῆς *μητέρα-ς*

Τόνος

1. Ὁ βασικὸς νεοελληνικὸς τόνος (παίρνουμε ὡς βάση τὴν θέση του στὴν ὀνομαστικὴ) βρίσκεται γενικὰ στὴν θέση τοῦ ἀρχαίου. Σπάνιες εἶναι οἱ μετακινήσεις του ἀπὸ συλλαβὴ σὲ συλλαβή. Οἱ σημαντικότερες ὀφείλονται σὲ φωνητικοὺς λόγους κι ἔχουν κατεύθυνση ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα στὴν παραλήγουσα ἢ ἀπ' αὐτὴν στὴν λήγουσα. Ὁ κύριος λόγος αὐτῆς τῆς μετακίνησης εἶναι ἡ δημιουργία διφθόγγου (μὲ ὑποτακτικὸ ἢ προτακτικὸ φωνῆεν *-ι*: *νέος—νιός, συκέα—συκιά, ἰτέα—ἰτιά, κοιλία—κοιλιά).*

Βασικὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας· δηλαδὴ ὁ τόνος δὲν πάει ποτὲ πέρα ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα (1).

Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἄμεσα εἶναι ἡ μετακίνηση τοῦ τόνου στὶς διάφορες πτώσεις ἐξαιτίας τῆς κλίσης. Κι' ἐδῶ ἰσχύει ὁ ἑξῆς λογικὸς κανόνας: τὰ νεοελληνικὰ ὀνόματα ἔχουν τὴν τάση νὰ διατηρήσουν καὶ στὶς ἄλλες πτώσεις τὸν βασικὸ τόνο, ἂν βρίσκεται στὴν λήγουσα καὶ παραλήγουσα:

1. Μερικὲς ἐξαιρέσεις παρατηροῦνται σὲ νεοελληνικὰ ἰδιώματα: *ἔφαγαμε* κλπ.

τιμή - τιμῆς, κόρη - κόρης ἢ στὴν προπαραλήγουσα στὰ θηλυκά, ἀρσενικὰ καὶ οὐδέτερα, ἂν δὲν λήγουν σὲ -ο(ς) : *ἄνοιξη - ἄνοιξης, μαθήτρια - μαθήτριας, χάντακας - χάντακα, Ἕλληνας - Ἕλληνα*, ἀλλὰ *ἄνθρωπος - ἀνθρώπου, πρόβατο-προβάτου* (ἀπὸ συνέχεια τῆς ἀρχαίας).

2. Ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας διατηρεῖται καὶ στὰ ἀνισοσύλλαβα ὀνόματα· μόνο ἐξαιτίας τῆς κατάληξης μετακινεῖται πρὸς τὰ δεξιὰ κατὰ μιὰ συλλαβή : *γράψιμο - γραψίματος*. Στὴ γενικὴ ἂν ἔμενε ὁ τόνος στὴ θέση του θὰ παραβιάζονταν ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας. Ὅπου ὅμως δὲν παραβιάζεται ὁ νόμος αὐτός, ὁ τόνος μένει στὴν ἀρχική του θέση : *ἄλας – ἄλατος*.

3. Ἡ γενικὴ εἶναι ἡ πτώση ποὺ παρουσιάζει τὶς μεγαλύτερες μετακινήσεις τοῦ τόνου. Λιγότερο ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ, ὅπου παρατηροῦμε μόνο μιὰ μετακίνηση ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα πρὸς τὴν παραλήγουσα κι' ἀπ' τὴν παραλήγουσα στὴν λήγουσα (*ἄνθρωπος - ἀνθρώπου, ἄλογο - ἀλόγου, ψάρι-ψαριοῦ*), καὶ περισσότερο στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου ὁ τόνος μπορεῖ νὰ μετακινηθῆ ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα στὴν παραλήγουσα (*χώματα - χωμάτων, κρέατα - κρεάτων, ἔμποροι - ἐμπόρων*), ἢ ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα στὴν λήγουσα (*μαθήτριες - μαθητριῶν, ἀρχόντισσες - ἀρχοντισσῶν*), ὅπως καὶ στὴν ἀρχαία (*θάλασσαι - θαλασσῶν*). Οἱ ἰδιαίτερες περιπτώσεις θὰ δίνωνται σὲ κάθε κλίση.

Ἀνασχηματίζοντας λοιπὸν τὶς γενικὲς αὐτὲς παρατηρήσεις μποροῦμε νὰ δώσουμε τοὺς ἑξῆς κανόνες :

Α'. Ἰσοσύλλαβα.

1. Τὰ ὀξύτονα δὲν μετακινοῦν τὸν τόνο σὲ καμιὰ περίπτωση : *τὸ παιδὶ - τοῦ παιδιοῦ, τὰ παιδιὰ - τῶν παιδιῶν, ὁ καιρὸς - τοῦ καιροῦ - τὸν καιρό, οἱ καιροὶ - τῶν καιρῶν, ἡ ψυχὴ - τῆς ψυχῆς, οἱ ψυχὲς - τῶν ψυχῶν*.

2. Τὰ προπαροξύτονα : α) μόνο τὰ ἀρσενικὰ σὲ *-ος* καὶ τὰ οὐδέτερα σὲ *-ο* διατηροῦν τὸν τόνο στὴ θέση του σὲ ὅλες τὶς πτώσεις : *δρόμος - δρόμου, μῆλο - μήλου*· β) τὰ ἄλλα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ: *κόρη - κόρης*, ἀλλὰ *κορῶν, λάθος - λάθους*, ἀλλὰ *λαθῶν*· γ) τὰ παροξύτονα σὲ *-εας* ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα σὲ *-ευς -εως*, στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο ἀκολουθώντας τὴν ἀρχαία συναίρεση : *συγγραφέας - συγγραφεῖς*, ἀλλὰ *συγγραφέων*.

3. Τὰ προπαροξύτονα : α) τὰ ἀρσενικὰ σὲ *-ας* καὶ τὰ θηλυκὰ σὲ *-α* καὶ *-η* διατηροῦν τὸν τόνο στὴ θέση του σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ : *Ἕλληνας - Ἕλληνα - Ἕλληνες - Ἑλλήνων, κόρη - κόρης - κόρες - κορῶν*· β) διατηροῦν τὸν τόνο στὴ θέση του ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ σὲ *-ος* καὶ οὐδ. σὲ *-ο* :

ἄνθρωπος - ἀνθρώπου, ἄνθρωποι - ἀνθρώπων, ἐγκύκλιος - ἐγκυκλίου, ἐγκύκλιοι - ἐγκυκλίων, πρόσωπο - προσώπου - πρόσωπα - προσώπων· γ) κ α τ ε β ά ζ ο υ ν τὸν τόνο στὴν λήγουσα στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τὰ θηλυκὰ σὲ *-α*: *μαγείρισσα - μαγείρισσες - μαγειρισσῶν*· δ) κ α τ ε β ά ζ ο υ ν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα τοῦ πληθυντικοῦ τὰ ἀρχαῖα φωνηεντόληκτα θηλυκὰ τῆς γ΄ κλίσης σὲ *-ις -εως* ποὺ ἔγιναν *-η, -ης*: *δύναμη - δύναμης - δυνάμεις* — στὴ γενικὴ ὁ τόνος μένει στὴν ἴδια συλλαβή, ἀλλ᾽ αὐτὴ εἶναι προπαραλήγουσα: *δυνάμεων*.

Β΄. Ἀ ν ι σ ο σ ύ λ λ α β α.

1. Ὀ ξ ύ τ ο ν α: ὁ τόνος δὲν μετακινεῖται ἀπὸ τὴν λήγουσα· αὐτὴ ὅμως στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ στὸν πληθυντικὸ ἐξαιτίας τῆς προσθήκης νέας κατάληξης δὲν εἶναι πιὰ λήγουσα, ἀλλὰ παραλήγουσα: *γεγονὸς - γεγονότος - γεγονότα - γεγονότων, ὀκά - ὀκάδες, ἀλεπού - ἀλεπούδες*. (Ἐξαίρεση: *φῶς - φωτός, ἀλλὰ φῶτα - φώτων· ἡ γιορτὴ τῶν Φώτων*).

2. Π α ρ ο ξ ύ τ ο ν α: α) ὁ τόνος δὲν μετακινεῖται ἀπὸ τὴν παραλήγουσα, ἐξαιτίας τῆς ἀνισοσυλλαβίας ὅμως στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ στὸν πληθυντικὸ αὐτὴ γίνεται προπαραλήγουσα: *κρέας - κρέατος - κρέατα, νοικοκύρης - νοικοκύρηδες*· β) μετακινεῖται μόνο στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τῶν οὐδετέρων πρὸς τὴν παραλήγουσα: *κρεάτων, στρωμάτων*.

3. Π ρ ο π α ρ ο ξ ύ τ ο ν α: α) ὁ τόνος μετακινεῖται πρὸς τὴ νέα προπαραλήγουσα γιὰ νὰ διατηρηθῆ ὁ νόμος τῆς τρισυλλαβίας: *γράψιμο - γραψίματος*· β) ὁ τόνος μετακινεῖται πρὸς τὴν παραλήγουσα στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ: *γραψίματα - γραψιμάτων*.

Ἡ λειτουργία τοῦ τελικοῦ -ν

Στὰ νέα Ἑλληνικὰ ὑπάρχει μιὰ τάση νὰ μὴ γράφεται τὸ *-ν* στὸ τέλος τῶν λέξεων. Αὐτὸ ὀφείλεται ἴσως σὲ ἐπίδραση τῆς φωνητικῆς τῶν βόρειων ἰδιωμάτων, τὰ ὁποῖα συνήθως δὲν προφέρουν τὸ *-ν* στὸ τέλος τῶν λέξεων. Πάντως, ὅπου σώζεται ἀκόμα τὸ *-ν*, ὅπως στὸ ὁριστικὸ καὶ ἀόριστο ἄρθρο, σὲ μερικὲς ἀντωνυμίες, αὐτὸ γίνεται αἰσθητὸ στὴν συμπροφορὰ μπροστὰ στὰ σύμφωνα *κ, π, τ*, ποὺ τὰ ἠχηροποιῆ: *τὴν κόρη, τὸν καλὸ* (= *τὴν gόρη, τὸν gαλό*), *ἕναν ἄνθρωπο, ἕναν κύριο*.

Νομίζω ὅτι διδακτικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν μιὰ ἑνοποίηση στὴν γραφὴ τοῦ ἄρθρου τουλάχιστο. Νὰ γράφουμε δηλ. *τόν, τήν* στὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ ἄρθρου, γιὰ νὰ ἀποφεύγουμε ἀπὸ τὴν μιὰ τὴν σύγχυση ἀνάμεσα στὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ οὐδέτερο: *τὸ βάτον*, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ὑπερβολὴ

τῆς δημοτικῆς ὀρθοδοξίας, ποὺ φθάνει νὰ γράφη: *τὸ πατέρα, τὴ κόρη*. Τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἑνοποίηση αὐτὴ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλο (1).

Τελειώνοντας τὴν εἰσαγωγὴ αὐτὴ ὀφείλουμε νὰ ἀναγνωρίσουμε τὸ χρέος μας πρὸς τὶς προηγούμενες γραμματικὲς ἀπ' τὶς ὁποῖες πήραμε ὑλικό, ἰδέες, μέθοδο κλπ. Κυρίως πρὸς τὴν Νεοελλ. Γραμμ. Τριανταφυλλίδη, ποὺ χρησιμοποιήσαμε τὸ ὑλικό της γιὰ νὰ δώσουμε τὰ κλιτικὰ παραδείγματα καὶ γιὰ ἔλεγχο τῶν παρατηρήσεών μας καὶ γιὰ τὴν συστηματοποίηση τῶν κανόνων. Ὕστερα πρὸς τὴν Γραμματικὴ τοῦ Mirambel (2), ποὺ μᾶς φαίνεται ἡ καλύτερη ἀπ' ὅσες γράφτηκαν ὡς τώρα σὲ ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο· ποὺ ἂν δὲν ἦταν κάπως ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Ψυχαρικὴ παράδοση κι ἂν δὲν εἶχε ξεχωρίσει τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν ἀνάλογα πρὸς τὸ γένος, θὰ ἔκανε περιττὴ αὐτή μας τὴν συστηματοποίηση.

Ἡ φιλόλογος Δὶς Μερόπη Δερβισοπούλου μὲ βοήθησε μὲ προσοχὴ κι' ἐπιμέλεια στὴν ἄχαρη δουλειὰ τῆς τακτοποίησης τῶν κλιτικῶν παραδειγμάτων, κι' ἡ συνεργασία της ἦταν γενικὰ πολὺ χρήσιμη. Τὴν εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τοὺς κόπους της.

---

1. Βλ. καὶ «Συμβολὴ στὴ ρύθμιση τοῦ νεοελληνικοῦ κλιτικοῦ συστήματος σ. 270 σημ. 1: «Ἡ προσωπική μου ἄποψη — θὰ ἤμουν πολὺ εὐτυχής, ἂν μποροῦσε νὰ διαπιστωθῆ ἀπὸ πειραματικὲς ἔρευνες—εἶναι ὅτι κι ἡ ἀθηναϊκὴ κοινὴ δὲν ἀφομοίωσε ἀκόμα ἐντελῶς τὴν πολλαπλὴ ἰδιωματικὴ παρουσία τοῦ τελικοῦ -ν στὸ ἄρθρο καὶ τὶς ἀντωνυμίες, κι ὅτι γενικὰ ὑπάρχει ἀκόμα καὶ σήμερα στὴν προφορὰ μιὰ ὑποψία ἐνρίνωσης καὶ μιὰ ἐντονότερη προφορά,—δηλ. ἁπλὸ καὶ στιγμιαῖο κατέβασμα τῆς μαλακῆς ὑπερώας κι ἄγγιγμα τῆς βάσης τῆς γλώσσας, ὅταν προφέρουμε τὴν αἰτ. τοῦ ἀρσ. ἄρθρου κι ἀκολουθεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ παραπάνω σύμφωνα ποὺ ἀφομοιώνουν τὸ -ν—ποὺ δὲν παρατηρεῖται ὅταν προφέρουμε τὸ οὐδ. ἄρθρο: *τὸ δέντρο* ὑποθέτω πὼς διαφέρει φωνητικὰ ἀπὸ *τὸ δάσκαλο*. Γι' αὐτό, καὶ γιὰ καθαρὰ πρακτικοὺς λόγους, νομίζω πὼς στὴν αἰτ. τοῦ ἀρσ. (καὶ θηλ.) τοῦ ὁριστικοῦ κι ἀόριστου ἄρθρου καὶ σὲ μερικὲς ἀντων. *ποιός, τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος* κ.ἄ., εἶναι προτιμότερο νὰ γράφουμε τὸ τελικὸ -ν: *τὸν στοχασμό, τὸν δάσκαλο, τέτοιον σοφό, ἕναν δάσκαλο*. Ἡ παράλειψή του δημιουργεῖ ἀβεβαιότητα· π.χ. «*κάθεται κάτω ἀπὸ ἕνα πολυέλαιον· ἔξαφνα τὸ πολυέλαιον πίπτει*» (ἐνῶ εἶναι ἀρσ. *ὁ πολυέλαιος*) (ἀπὸ ἔκθεση μαθητῆ Γυμνασίου). Γιὰ τὴν διατήρηση τοῦ τελικοῦ -ν σὲ μερικὲς περιπτώσεις βλ. Perpot, Grammaire du grec moderne[6] σ. 54».

2. André Mirambel, Précis de Grammaire élémentaire du grec moderne. Paris, Société d'édition «Les Belles Lettres» 1939.

Ἄρθρο

	Ἑνικὸς ἀριθμ.			Πληθυντ. ἀριθμ.			
(ὁριστικὸ)	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ	(ἀόριστο) (ἕνας μιὰ ἕνα)
	τοῦ	τῆς	τοῦ		τῶν		(ἑνὸς μιᾶς ἑνὸς)
	τὸν	τὴν	τὸ	τοὺς	τὶς	τὰ	(ἕνα(ν) μιά(ν) ἕνα)

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ

Περιλαμβάνει ὀνόματα ἰσοσύλλαβα ἀρσενικὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα ποὺ τελειώνουν σὲ -ας καὶ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα σὲ -ης· στὴν πρώτη κλίση ἀκόμη ἀνήκουν καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα, ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα μὲ τελικὸ φωνῆεν στὴν ὀνομαστικὴ -α καὶ -η.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*πατέρας*	*ταμίας*	*φύλακας*	*νικητὴς*	*ναύτης*
τοῦ	*πατέρα*	*ταμία*	*φύλακα*	*νικητῆ*	*ναύτη*
τὸν	*πατέρα*	*ταμία*	*φύλακα*	*νικητὴ*	*ναύτη*
ὦ	*πατέρα*	*ταμία*	*φύλακα*	*νικητὴ*	*ναύτη*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*πατέρες*	*ταμίες*	*φύλακες*	*νικητὲς*	*ναῦτες*
τῶν	*πατέρων*	*ταμιῶν*	*φυλάκων*	*νικητῶν*	*ναυτῶν*
τοὺς	*πατέρες*	*ταμίες*	*φύλακες*	*νικητὲς*	*ναῦτες*
ὦ	*πατέρες*	*ταμίες*	*φύλακες*	*νικητὲς*	*ναῦτες*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ἡ	*καρδιὰ*	*ὥρα*	*θάλασσα*	*ψυχὴ*	*νίκη*	*ζάχαρη*	*θεότητα*
τῆς	*καρδιᾶς*	*ὥρας*	*θάλασσας*	*ψυχῆς*	*νίκης*	*ζάχαρης*	*θεότητας*
τὴν	*καρδιὰ*	*ὥρα*	*θάλασσα*	*ψυχὴ*	*νίκη*	*ζάχαρη*	*θεότητα*
ὦ	*καρδιὰ*	*ὥρα*	*θάλασσα*	*ψυχὴ*	*νίκη*	*ζάχαρη*	*θεότητα*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*καρδιὲς*	*ὧρες*	*θάλασσες*	*ψυχὲς*	*νίκες*	*ζάχαρες*	*θεότητες*
τῶν	*καρδιῶν*	*ὡρῶν*	*θαλασσῶν*	*ψυχῶν*	*νικῶν*	—	*θεοτήτων*
τὶς	*καρδιὲς*	*ὧρες*	*θάλασσες*	*ψυχὲς*	*νίκες*	*ζάχαρες*	*θεότητες*
ὦ	*καρδιὲς*	*ὧρες*	*θάλασσες*	*ψυχὲς*	*νίκες*	*ζάχαρες*	*θεότητες*

Παρατηρήσεις

1) Τὰ ἀρσενικὰ τῆς πρώτης κλίσης στὸν ἑνικὸ ἀριθμὸ χάνουν τὸ τελικὸ -ς στὴν γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητική. Ἀντίθετα, τὰ θηλυκὰ παίρνουν -ς στὴ γενική, ἐνῶ σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ ὅμοιες μὲ τὴν ὀνομαστική.

2) Στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ ἡ ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ καὶ τῶν ἀρσενικῶν καὶ τῶν θηλυκῶν λήγει σὲ -ες· ἡ γενικὴ ὅλων τῶν θηλυκῶν, καὶ τῶν ἀρσενικῶν ποὺ λήγουν σὲ *-ίας*, τονίζεται στὴ λήγουσα, π.χ. *ταμιῶν, λοχιῶν, ὡρῶν, θαλασσῶν* κλπ.

3) Τὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα ἀρσενικὰ σὲ *-ας*, ὅπως: *πατέρας, φύλακας*, στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα.

4) Δύσκολα σχηματίζουν πληθυντικὸ τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ ὀνόματα σὲ *-η*· καὶ μάλιστα στὴ γενική· γιὰ νὰ ἐκφράσουμε τὴν γενικὴ χρησιμοποιοῦμε περίφραση: *ζάχαρη*, δὲν λέμε *τῶν ζαχαρῶν* κλπ.

Ἐξαίρεση: Τὰ δισύλλαβα παροξύτονα ὀνόματα: *ἄντρας* καὶ *μήνας* στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν λήγουσα: *ἀντρῶν, μηνῶν*, ὅπως καὶ στὴν ἀρχαία κλίση.

Ἱστορικὴ παρατήρηση: Τὰ προπαροξύτονα καὶ παροξύτονα ἀρσενικὰ (καὶ προπαροξύτονα θηλυκὰ σὲ *-ητα*: *τιμιότητα, θεότητα* κλπ.), ποὺ στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀρχαία τρίτη κλίση (*φύλαξ - ακος, φύλακες - άκων, θεότης - ητος - ητες - ήτων*).

Σύμφωνα μὲ τὸ *πατέρας* κλίνονται τά: *αἰθέρας, κανόνας, λιμένας, πυθμένας, σωλήνας, κλητήρας, λαμπτήρας, νιπτήρας, ὁδοστρωτήρας, ἀγκώνας, ἀγώνας, αἰώνας, ἐλαιώνας, ξενώνας, στρατώνας, χειμώνας* (καὶ ὅλα ὅσα τελειώνουν σὲ *-ώνας*), *ἐνεστῶτας, ἱδρῶτας* κλπ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ταμίας* κλίνονται τά: *ἄντρας, μήνας, εἰσοδηματίας, ἐπαγγελματίας, λοχίας* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *φύλακας* κλίνονται τά: *ἥρωας, ἄμβωνας, ἄρχοντας, γέροντας, γείτονας, θώρακας, κλήδονας, ρήτορας, πρόσφυγας* κλπ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *νικητὴς* κλίνονται τά: *ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, θαυμαστής, θεμελιωτής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προμηθευτής, προσκυνητής, φοιτητὴς* κ.ἄ. Ἡ παλιότερη κλίση τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἦταν στὸν πληθυντικὸ σὲ *-άδες*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ναύτης* κλίνονται τά: *ἀγωγιάτης, ἀσβέστης, γρανίτης, διαβάτης, δυναμίτης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, καθρέφτης, κλέφτης, κοκκίτης, κυβερνήτης, μεσίτης, πολίτης, ράφτης, σύρτης, φράχτης* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *καρδιὰ* κλίνονται τά: *ἀντηλιά, ἀρχιχρονιά, ἀχλαδιά, ἀρχοντιά, δουλειά, δροσιά, καρυδιά, κουταλιά, μαγιά, μηλιά, ὁμορφιά, παλ-*

ληκαριά, παπαδιά, πρωτομαγιά, σταλαματιά, τριανταφυλλιά, φορά, φωτιά, φωλιὰ κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ὦρα* κλίνονται τά: *γλώσσα, δίψα, δόξα, καλύβα, καμήλα, λύρα, μοίρα, πάπια, πείνα, πλατεία, ρίζα, σπίθα, τρύπα, χελώνα, χώρα, ψάθα, γυναίκα, νύχτα, πλάκα, σφήνα, σφίγγα, τρίχα, φλέβα, φλόγα, κρέμα, σκάλα κ.ἄ.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *θάλασσα* κλίνονται τά: *ἄγκυρα, αἴθουσα, δίαιτα, μέλισσα, τράπεζα, ὑποτείνουσα, χίμαιρα.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *ψυχὴ* κλίνονται τά: *ἀδερφή, ἀλλαγή, ἀρχή, βοή, βοσκή, βροχή, γραμμή, διακοπή, ἑκατοστή, ἐπιγραφή, ζωή, κραυγή, δρμή, παραμονή, πηγή, προκοπή, προσταγή, σαρακοστή, σιωπή, συλλογή, τιμή, τροφή, ὑπομονή, φυγή, φωνή, χαραυγὴ κ.ἄ.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *νίκη* κλίνονται τά: *ἀγάπη, ἄκρη, ἀνάγκη, βλάβη, βράση, βρύση, γνώση, δέση, δίκη, ἐξαδέρφη, ζέστη, θέρμη, κόρη, κόψη, λάσπη, λύπη, μέση, μύτη, νύφη, πλάση, πλάτη, πλύση, πλώρη, ράχη, ρήχη, στάχτη, στρώση, τέχνη, τόλμη, τύχη, φήμη, χάρη κ.ἄ.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *ζάχαρη* κλίνονται τά: *(ἄνοιξη), ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, σταύρωση, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, πέραση, χώνεψη, φώτιση.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *θεότητα* κλίνονται τά: *ἁγνότητα, ἀθωότητα, βαθύτητα, γενικότητα, ἑνότητα, ζωτικότητα κ.ἄ.*

Κύρια ὀνόματα

Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη κλίση κλίνονται καὶ κύρια ὀνόματα θηλυκὰ καὶ ἀρσενικά, βαφτιστικὰ ἢ ἐπώνυμα. Τὰ ἀρσενικὰ ἔχουν τὶς καταλήξεις -ας καὶ -ης καὶ τὰ θηλυκὰ τὶς καταλήξεις -α καὶ -η. Στὴν κλίση αὐτὴ ἀνήκουν καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -ω ποὺ εἶναι ὀξύτονα ἢ παροξύτονα.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*Λεωνίδας*	*Μαυρέας*	*Ἀνέστης*	*Μαυρίδης*
τοῦ	*Λεωνίδα*	*Μαυρέα*	*Ἀνέστη*	*Μαυρίδη*
τὸν	*Λεωνίδα*	*Μαυρέα*	*Ἀνέστη*	*Μαυρίδη*
ὦ	*Λεωνίδα*	*Μαυρέα*	*Ἀνέστη*	*Μαυρίδη*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ἡ	*Μαρία*	*Νίκη*	*Φρόσω*
τῆς	*Μαρίας*	*Νίκης*	*Φρόσως*
τὴν	*Μαρία*	*Νίκη*	*Φρόσω*
ὦ	*Μαρία*	*Νίκη*	*Φρόσω*

Παρατηρήσεις

Όλα τὰ κύρια ὀνόματα ποὺ ἀνήκουν στὴν πρώτη κλίση κλίνονται ὅπως τὰ ἀντίστοιχα οὐσιαστικὰ τῆς 1ης μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι ὁ πληθυντικός τους εἶναι σπάνιος· συνήθως χρησιμοποιοῦνται οἱ τύποι τῆς ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς τοῦ πληθυντικοῦ σὲ στερεότυπες φράσεις, ὅπως π.χ. «γιορτάζουν *οἱ Μαρίες, οἱ Ἀνέστηδες*».

Ἔτσι τὰ ἀρσενικὰ σχηματίζουν πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβο σὲ *-ηδες*, ὅταν χρειαστῆ, καὶ τὰ θηλυκά, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικὰ σὲ *-α* καὶ *-η*, κάνουν τὸν πληθυντικὸ σὲ *-ες*, ἰσοσύλλαβο.

Ὁ σχηματισμὸς τοῦ πληθυντικοῦ εἶναι δύσκολος στὰ ὀνόματα ποὺ τελειώνουν σὲ *-ω*· ἀπ' αὐτὰ μόνο τὸ ὄνομα *Φρόσω* μπορεῖ εὔκολα νὰ σχηματίση πληθυντικὸ μὲ τὴν κατάληξη *-ες*: *Φρόσες*.

Γιὰ νὰ σχηματισθῆ τὸ θηλυκὸ τῶν ἐπωνύμων, χρησιμοποιεῖται ἡ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ π.χ. *ἡ* (κυρία) *Μαυρέα, ἡ Μαυρίδη*. Ὁ τύπος αὐτὸς παραμένει σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ὁ ἴδιος: *τὴν Μαυρέα, τῆς Μαυρίδη* (καὶ εἶναι λάθος αὐτὸ ποὺ ἀκούεται καμιὰ φορὰ τῆς *Κυρίας Δεπάστας*).

Σύμφωνα μὲ τὸ *Λεωνίδας* κλίνονται τά: *Ἀννίβας, Ἀχιλλέας, Ἀντρέας, Ἠλίας, Κίμωνας, Μίνωας* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Μαυρέας* κλίνονται τά: *Βρασίδας, Λούκας, Ζέρβας, Καρανίκας, Τζόβας, Χρηστέας* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Ἀνέστης*, κλίνονται τά: *Γιάννης, Γιώργης, Γρηγόρης, Θανάσης, Ἰορδάνης, Παναγιώτης* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Μαυρίδης* κλίνονται τά: *Ἀβραμίδης, Βαλαωρίτης, Δραγούμης, Ἰωαννίδης, Μιαούλης, Τρικούπης* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Μαρία* κλίνονται τά: *Ἀθηνά, Ἀναστασία, Ἄννα, Γεωργία, Δέσποινα, Νανά, Σουλτάνα* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Νίκη* κλίνονται τά. *Ἀλίκη, Ἀνδρονίκη, Ἀφροδίτη, Ἑλένη, Ἑρμιόνη, Κυριακή, Φανή, Χρυσάνθη* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Φρόσω* κλίνονται τά: *Μάρω, Σμαρώ, Σωσώ, Φωφὼ* κ.ἄ.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ

Περιλαμβάνει ὀνόματα ἀρσενικά, θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα. Τὰ ἀρσενικὰ εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα καὶ τελειώνουν σὲ *-ος*, τὰ θηλυκὰ εἶναι προπαροξύτονα συνήθως καὶ τελειώνουν κι αὐτὰ σὲ *-ος* καὶ τὰ οὐδέτερα εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα, προπαροξύτονα σὲ *-ο* καὶ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα σὲ *-ι*.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*οὐρανὸς*	*δρόμος*	*ἄγγελος*
τοῦ	*οὐρανοῦ*	*δρόμου*	*ἀγγέλου*
τὸν	*οὐρανὸ*	*δρόμο*	*ἄγγελο*
ὦ	*οὐρανὲ*	*δρόμε*	*ἄγγελε*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*οὐρανοὶ*	*δρόμοι*	*ἄγγελοι*
τῶν	*οὐρανῶν*	*δρόμων*	*ἀγγέλων*
τοὺς	*οὐρανοὺς*	*δρόμους*	*ἀγγέλους*
ὦ	*οὐρανοὶ*	*δρόμοι*	*ἄγγελοι*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς		Πληθυντικὸς ἀριθμὸς	
ἡ	*ἐγκύκλιος*	*οἱ*	*ἐγκύκλιοι (ἡ -ες)*
τῆς	*ἐγκυκλίου*	*τῶν*	*ἐγκυκλίων*
τὴν	*ἐγκύκλιο*	*τὶς*	*ἐγκύκλιους (ἡ -ες)*
ὦ	*(ἐγκύκλιε)*	*ὦ*	*(ἐγκύκλιοι)*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

τὸ	*βουνὸ*	*πεῦκο*	*πρόσωπο*	*παιδὶ*	*τραγούδι*	*σίδερο*
τοῦ	*βουνοῦ*	*πεύκου*	*προσώπου*	*παιδιοῦ*	*τραγουδιοῦ*	*σίδερου*
τὸ	*βουνὸ*	*πεῦκο*	*πρόσωπο*	*παιδὶ*	*τραγούδι*	*σίδερο*
ὦ	*βουνὸ*	*πεῦκο*	*πρόσωπο*	*παιδὶ*	*τραγούδι*	*σίδερο*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

τὰ	*βουνὰ*	*πεῦκα*	*πρόσωπα*	*παιδιὰ*	*τραγούδια*	*σίδερα*
τῶν	*βουνῶν*	*πεύκων*	*προσώπων*	*παιδιῶν*	*τραγουδιῶν*	*σίδερων*
τὰ	*βουνὰ*	*πεῦκα*	*πρόσωπα*	*παιδιὰ*	*τραγούδια*	*σίδερα*
ὦ	*βουνὰ*	*πεῦκα*	*πρόσωπα*	*παιδιὰ*	*τραγούδια*	*σίδερα*

Παρατηρήσεις

Στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς δεύτερης κλίσης παίρνουν τὴν κατάληξη *-ου*. Τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα ἀρσενικὰ σὲ *-ος* καὶ οὐδέτερα σὲ *-ο* διατηροῦν τὸν τόνο στὴ θέση του σὲ ὅλες τὶς πτώσεις. Τὰ προπαροξύτονα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ σὲ *-ος* καὶ τὰ οὐδέτερα σὲ *-ο* στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο ἀπὸ τὴν προπαραλήγουσα στὴν παραλήγουσα. Ὑπάρχουν ὅμως μερικὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σὲ *-ο*, ὅπως τὸ *σίδερο*, ποὺ διατηροῦν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα καὶ στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ: *τοῦ σίδερου, τῶν σίδερων.*

Τὰ οὐδέτερα σὲ *-ι* καὶ τὰ ὀξύτονα καὶ τὰ παροξύτονα στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν λήγουσα.

Στὴν αἰτιατικὴ στὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ φεύγει τὸ *-ς* τῆς ὀνομαστικῆς· τὰ οὐδέτερα ἔχουν τὴν αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ ὅμοιες μὲ τὴν ὀνομαστική. Ἡ κλητικὴ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ἔχει τὴν κατάληξη *-ε*. Μερικὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ τὴν σχηματίζουν σὲ *-ο*: *διάκο, γέρο.*

Ἡ ὀνοματικὴ τοῦ πληθυντικοῦ παίρνει τὴν κατάληξη *-οι* στὰ ἀρσενικὰ καὶ *-οι* ἢ *-ες* στὰ θηλυκά. Στὰ οὐδέτερα, ἡ ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ λήγουν σὲ *-α*. Μερικὰ ἀρσενικά, ὅπως *ἄγγελος, δάσκαλος, ἄνθρωπος* ἔχουν δυὸ τύπους στὸν πληθυντικό: *ἄγγελοι* καὶ *ἀγγέλοι, δάσκαλοι* καὶ *δασκάλοι.*

Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ λήγει σὲ *-ων* καὶ τονίζεται στὴν λήγουσα στὰ ὀξύτονα ἀρσ. θηλ. καὶ οὐδ., ἐνῶ στὰ προπαροξύτονα καὶ παροξύτονα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ τονίζεται στὴν παραλήγουσα. Φυλάγουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα στὸν ἑνικὸ καὶ πληθυντικὸ οἱ σύνθετες λέξεις: *ἀντίλαλου, καλόγερου, τριαντάφυλλου, ἀντίλαλων, καλόγερων, τριαντάφυλλων.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *οὐρανὸς* κλίνονται τά: *ἀδερφός, γιατρός, θεός, καιρός, κυνηγός, λαγός, λαός, πεθερός, ποταμός, προεστός, σανός, σκοπός, χαμός, σεισμὸς* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *δρόμος* κλίνονται τὰ: *ἄμμος, γέρος, διάκος, δράκος, ἥλιος, θόλος, θρόνος, κάμπος, καπετάνιος, λόγος, λύκος, πάγος, πύργος, στόλος, τάφος, ταχυδρόμος, τροῦλος, ὕπνος, φάρος, ὦμος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ἄγγελος* κλίνονται τὰ: *ἄνεμος, ἀνήφορος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δήμαρχος, διάβολος, διάδρομος, ἔμπορος, ἔφηβος, θάνατος, θόρυβος, κάτοικος, κίνδυνος, πλάτανος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ἐγκύκλιος* κλίνονται τὰ: *ἄβυσσος, ἀτμάκατος, περίμετρος, περίοδος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *βουνὸ* κλίνονται τὰ: *αὐγό, ἐμπορικό, καμπαναριό, λουτρό, μαγειριό, νερό, νοικοκυριό, πλυσταριό, ποτό, ποσό, ποσοστό, προικιό, φτερό, φυτό, χειμαδιὸ* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *πεῦκο* κλίνονται τὰ: *ἀστεροσκοπεῖο, βιβλίο, βιβλιοπωλεῖο, γέλιο, δέντρο, ζῶο, θηρίο, θρανίο, καπέλλο, κέντρο, κρανίο, λιμεναρχεῖο, μῆλο, νοσοκομεῖο, ξύλο, πλοῖο, ροῦχο, στοιχεῖο, σύκο, ταμεῖο, ὑπουργεῖο, φορτίο, φύλλο, χόρτο* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *πρόσωπο* κλίνονται τὰ: *ἄλογο, ἄτομο, ἔξοδο, ἔπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο.* Μερικὰ οὐδέτερα προπαροξύτονα σχηματίζουν καὶ ἀνισοσύλλαβο πληθυντικό: *ἄλογα, ὄνειρα* ἀλλὰ καὶ *ἀλόγατα, ὀνείρατα.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *σίδερο* κλίνονται τὰ: *ἀμύγδαλο, βότσαλο, βύσινο, δάχτυλο, κάρβουνο, κάρδαμο, κάστανο, κόκκαλο, κόσκινο, λάχανο, λείψανο, μά-*

γουλο, παράπονο, ροδάκινο, σέλινο, σύνεργο, τριαντάφυλλο, φλάουτο, φρύγανο κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *παιδὶ* κλίνονται τὰ: *ἀρνί, αὐτί, γουδί, γιαλί, δαδί, ζουμί, καρφί, κελλί, κερί, κλουβί, κουκί, κορμί, κουτί, μαλλί, νησί, πανί, πουλί, σκυλί, σπειρί, σφυρί, τυρί, φιλί, χαρτί, χωνί, ψωμὶ κ.ἄ.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *τραγούδι* κλίνονται τὰ: *ἀγκίστρι, ἀηδόνι, ἁλάτι, ἀλεύρι, γεφύρι, δρεπάνι, θυμάρι, καλοκαίρι, κατάρτι, κεράσι, κουβάρι, λουλούδι, μέλι, μεσημέρι, παλάτι, περιβόλι, σπίτι, στάχι, φρύδι, χέλι, χέρι, χιόνι, χτένι, ψάρι κἄ.*

Μερικὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ *-υ* κλίνονται ὅπως καὶ τὰ σὲ *-ι*. Τέτοια εἶναι τά: *βράδυ, δίχτυ, δάκρυ.*

Τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σὲ *-ι* εἶναι σπάνια: τὸ *φίλντισι*, τὸ *γιούσουρι (γεν. τοῦ φιλντισιοῦ, πληθ. τὰ φιλντίσια, τῶν φιλντισιῶν).*

Μερικὰ οὐδέτερα σὲ *-ι* ποὺ ἔχουν φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὸ *-ι*, σχηματίζουν τὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τὸν πληθυντικὸ ἀναπτύσσοντας ἕνα *-γ-* ἀνάμεσα στὰ δυὸ φωνήεντα: τὸ *φαΐ, τσάϊ, φαγιοῦ - τσαγιοῦ, φαγιὰ - τσάγια, φαγιῶν τσαγιῶν.*

Κύρια ὀνόματα

Σύμφωνα μὲ τὴ δεύτερη κλίση κλίνονται καὶ ἀρσενικὰ κύρια ὀνόματα, βαπτιστικὰ καὶ ἐπώνυμα σὲ *-ος.*

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*Ἀλέξανδρος*	*Κάλβος*
τοῦ	*Ἀλεξάνδρου*	*Κάλβου*
τὸν	*Ἀλέξανδρο*	*Κάλβο*
ὦ	*Ἀλέξανδρε*	*Κάλβε*

ὁ	*Χριστόπουλος*	*Χριστιανὸς*	*Δῆμος*	*Παπασταῦρος*
τοῦ	*Χριστόπουλου*	*Χριστιανοῦ*	*Δήμου*	*Παπασταύρου*
τὸν	*Χριστόπουλο*	*Χριστιανὸ*	*Δῆμο*	*Παπασταῦρο*
ὦ	*Χριστόπουλε*	*Χριστιανὲ*	*Δῆμο*	*Παπασταῦρο*

Παρατηρήσεις

Ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς δεύτερης κλίσης ἀκολουθοῦν στὴν κλίση τους τὰ ἀντίστοιχα οὐσιαστικὰ ποὺ τελειώνουν σὲ *-ος.* Ὁ τόνος σὲ ὅλες τὶς πτώσεις παραμένει στὴν ἴδια συλλαβὴ ὅπου ἦταν καὶ στὴν ὀνομαστική.

Στὴν κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἔχουμε μερικὲς διαφορές. Τὰ βαφτιστικὰ κύρια ὀνόματα, ἂν εἶναι δισύλλαβα, σχηματίζουν τὴν κλητικὴ σὲ *-ο*: *Γιῶργο, Νίκο*, ἂν εἶναι ὑπερδισύλλαβα σὲ *-ε*: *Ἰάκωβε, Κλέαρχε.*

Ἀπὸ τὰ ἐπώνυμα σχηματίζουν τὴν κλητικὴ σὲ -ε:

1. ὅλα τὰ ὀξύτονα: *Σολωμέ, Χριστιανέ,*

2. ὅλα τὰ προπαροξύτονα: *Χριστόπουλε, Παπαδόπουλε*

3. τὰ δισύλλαβα καὶ ὑπερδισύλλαβα παροξύτονα ἐπώνυμα ποὺ παράγονται ἀπὸ μετοχὲς ἢ ἐπίθετα: *Μαῦρε, Κάλβε* (καὶ *Μαῦρο*), *Γραμμένε, Καινούργιε.*

Σὲ -ο σχηματίζουν τὴν κλητική:

1. Τὰ παροξύτονα δισύλλαβα ἁπλὰ ἢ οὐσιαστικοφανῆ: *Δῆμο, Νίκο.*

2. Τὰ ὑπερδισύλλαβα παροξύτονα σύνθετα: *Παπασταῦρο, Παπαφράγκο.*

3. Τὰ ὑπερδισύλλαβα παροξύτονα οὐσιαστικοφανῆ ἢ ἁπλά: *Δαιμονάκο, Κουνάβο, Λιβιεράτο* (καὶ *Λιβιεράτε*).

Τὰ ἐπώνυμα σὲ -ος σχηματίζουν καὶ πληθυντικὸ μὲ τὴν κατάληξη -αῖοι ἢ -οι: *Ἀγγελοπουλαῖοι* ἢ *Ἀγγελόπουλοι*. Στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα, ἂν τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα, ἀλιῶς τὸν διατηροῦν εἴτε στὴν λήγουσα εἴτε στὴν παραλήγουσα.

Γιὰ τὴν δήλωση τῶν γυναικῶν μελῶν μιᾶς οἰκογενείας ποὺ ἔχει ἐπώνυμο σὲ -ος χρησιμοποιοῦμε τὴν γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ π.χ. ἡ κυρία *Παπασταύρου*. Στὰ προπαροξύτονα ὁ τόνος κατεβαίνει μιὰ συλλαβὴ γιὰ τὸν σχηματισμὸ τῶν γυναικῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας: ἡ κυρία *Χριστοπούλου*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Ἀλέξανδρος* κλίνονται τά: *Γεώργιος, Θεόδωρος, Κωνσταντίνος, Νικόλαος* καὶ τὰ ὀξύτονα: *Δημητρός, Μανωλιός, Νικολιός.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *Γιῶργος* κλίνονται τά: *Θάνος, Νίκος, Νάσος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Χριστόπουλος* κλίνονται τά: *Κωστόπουλος, Μαυρόπουλος, Ξανθόπουλος, Παπαδόπουλος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Χριστιανὸς* κλίνονται τά: *Ἀγοραστός, Αὐγερινός, Βλαστὸς* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Κάλβος* κλίνονται τά: *Ἄσπρος, Μαῦρος, Χρυσὸς* καὶ τὰ ἐπώνυμα σὲ -ατος: *Λιβιεράτος.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *Δῆμος* κλίνονται τά: *Ζάχος, Νάκος, Πάντος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Παπασταῦρος* κλίνονται τά: *Καρανίκος, Παπαφράγκος, Χατζηγιῶργος, Χριστομάνος* κ.ἄ.

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ

Περιλαμβάνει ὀνόματα ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά. Τὰ ἀρσενικὰ ἔχουν κατάληξη -ς, -ης, -ος στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἑνικοῦ· τὰ θηλυκὰ εἶναι χωρὶς κατάληξη μὲ τελικὸ φωνῆεν *ά, έ, ού* στὴν ὀνομαστική.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*νοικοκύρης*	*φούρναρης*	*γανωματὴς*	*βοριὰς*
τοῦ	*νοικοκύρη*	*φούρναρη*	*γανωματῆ*	*βοριᾶ*
τὸν	*νοικοκύρη*	*φούρναρη*	*γανωματὴ*	*βοριὰ*
ὦ	*νοικοκύρη*	*φούρναρη*	*γανωματὴ*	*βοριὰ*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*νοικοκύρηδες*	*φουρνάρηδες*	*γανωματῆδες*	*βοριάδες*
τῶν	*νοικοκύρηδων*	*φουρνάρηδων*	*γανωματήδων*	*βοριάδων*
τοὺς	*νοικοκύρηδες*	*φουρνάρηδες*	*γανωματῆδες*	*βοριάδες*
ὦ	*νοικοκύρηδες*	*φουρνάρηδες*	*γανωματῆδες*	*βοριάδες*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*λυριστὴς*
τοῦ	*λυριστῆ*
τὸν	*λυριστὴ*
ὦ	*λυριστὴ*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*λυριστάδες*
τῶν	*λυριστάδων*
τοὺς	*λυριστάδες*
ὦ	*λυριστάδες*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*παππούς*	*καναπὲς*
τοῦ	*παπποῦ*	*καναπὲ*
τὸν	*παππού*	*καναπὲ*
ὦ	*παππού*	*καναπὲ*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*παπποῦδες*	*καναπέδες*
τῶν	*παππούδων*	*καναπέδων*
τοὺς	*παπποῦδες*	*καναπέδες*
ὦ	*παπποῦδες*	*καναπέδες*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ἡ	*ὀκὰ*	*ἀλεπού*
τῆς	*ὀκᾶς*	*ἀλεποῦς*
τὴν	*ὀκὰ*	*ἀλεπού*
ὦ	*ὀκὰ*	*ἀλεπού*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*ὀκάδες*	*ἀλεπούδες*
τῶν	*ὀκάδων*	*ἀλεπούδων*
τὶς	*ὀκάδες*	*ἀλεπούδες*
ὦ	*ὀκάδες*	*ἀλεπούδες*

Παρατηρήσεις

Ὅλα τὰ ἀρσ. σχηματίζουν τὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ χωρὶς -ς, ἐνῶ τὰ θηλυκὰ παίρνουν -ς. Ἡ αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τῶν θηλυκῶν εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ὀνομαστική. Τὰ ἀρσενικὰ στὴν αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ χάνουν τὸ -ς.

Στὸν πληθυντικὸ τὰ ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσης εἶναι ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα ἀρσενικὰ σὲ *-ης* ἔχουν στὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τὴν κατάληξη *-ηδες*. Μερικὰ ὅμως ὀξύτονα σὲ *-ης* κάνουν τὸν πληθυντικὸ σὲ *-αδες*: *λυ-*

ριστὴς—λυριστάδες, βουτηχτὴς—βουτηχτάδες. Τὰ ὀξύτονα ἀρσενικὰ σὲ *-ας* καὶ τὰ θηλ. σὲ *-α* ἔχουν τὴν κατάληξη *-αδες*, τὰ ὀξύτονα ἀρσ. σὲ *-ες* καὶ τὰ θηλ. σὲ *-ε (νενέ, βαλιδὲ)* τὴν κατάληξη *-εδες*· τέλος τὰ ὀξύτονα ἀρσενικὰ σὲ *-οὺς* καὶ τὰ θηλ. σὲ *-οὺ* σχηματίζουν τὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ σὲ *-οῦδες*. Ἐπομένως γενικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ πληθυντικὸς αὐτῶν τῶν ὀνομάτων σχηματίζεται μὲ προσθήκη τῆς κατάληξης *-δες* στὴν ὀνομαστικὴ ἀφοῦ ἀφαιρέσουμε τὸ *-ς*. Ἐξαιροῦνται μερικὰ παροξύτονα σὲ *-ας* ποὺ σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ *-ηδες (χάχας -ηδες)*.

Ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσης δὲν μετακινοῦν τὸν τόνο σὲ ὅλες τὶς πτώσεις καὶ στὸν ἑνικὸ καὶ στὸν πληθυντικὸ ἀριθμό.

Τὰ ἀρσενικὰ σὲ *-ης* εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ παροξύτονα· προπαροξύτονα εἶναι λίγα: *φούρναρης* καὶ *(φουρνάρης)*, *κοτζάμπασης* — αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς προπαραλήγουσας μετακινοῦν τὸν τόνο σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ στὴ νέα προπαραλήγουσα: *κοτζαμπάσηδες*.

Τὰ ἀρσενικὰ μὲ κατάληξη *-ες* καὶ *-ους* καὶ τὰ θηλυκὰ σὲ *-α, -ε, -ου* εἶναι πολὺ λίγα καὶ ὅλα ὀξύτονα.

Θηλυκὰ μὲ κατάληξη *-ε* εἶναι μόνο δύο (*νενέ, βαλιδὲ*) καὶ μπῆκαν στὴν Ἑλληνικὴ ἀπ' τὴν Τουρκική· κλίνονται ἔτσι: *ἡ νενέ, τῆς νενές, τὴ νενέ, οἱ νενέδες, τῶν νενέδων, τὶς νενέδες*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *νοικοκύρης* κλίνονται τὰ: *βεζίρης, γκιόνης, μανάβης, μουσαφίρης, βαρκάρης, περιβολάρης, καμαριέρης, παππούλης, πατερούλης* κἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *φούρναρης* κλίνεται τὸ: *κοτζάμπασης*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *γανωματὴς* κλίνονται τὰ: *καφετζής, μπαλωματής, πεταλωτὴς* καὶ ἄλλα ἐπαγγελματικὰ παράληλλα σὲ *-τής*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *βοριὰς* κλίνονται τὰ: *βραχνάς, παπάς, πευκιάς, σκαφτιάς, ψωμὰς* κἄ. Ὅμοια κλίνονται καὶ τὰ παροξύτονα σὲ *-ας*, ποὺ εἶναι πολὺ λίγα: *ρήγας, κάλφας*, τὰ προπαροξύτονα *τσέλιγκας, πρωτόπαπας, φραγκόπαπας*. Ἀντίθετα μερικὰ παροξύτονα σὲ *-ας* ἔχουν κατάληξη στὸν πληθυντικὸ *-ηδες*: *χάχας - χάχηδες, μάγκας - μάγκηδες* (καὶ *μάγκες*).

Σύμφωνα μὲ τὸ *παπποὺς* κλίνονται τὰ: *νοῦς, ροῦς* (χωρὶς πληθ.).

Σύμφωνα μὲ τὸ *καναπὲς* κλίνονται τὰ: *καφές, λεκές, μιναρές, χασὲς* κἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *δκὰ* κλίνονται τὰ: *γιαγιά, κυρά, μαμά, νταντὰ* κἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ἄλεπού* κλίνονται τὰ: *μαϊμού, παραμυθού, φουφού* κἄ.

Σημείωση: Ἐδῶ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε ὅτι μερικὰ οὐσιαστικὰ σὲ *-τὴς* σχηματίζουν πληθυντικὸ καὶ κατὰ τὴν πρώτη καὶ κατὰ τὴν τρίτη κλίση. Ἔτσι ἔχουμε: *ὁ χτίστης - οἱ χτίστες* καὶ *οἱ χτιστάδες, ὁ μαθητὴς - οἱ μαθητὲς* καὶ *οἱ μαθητάδες, ὁ πραματευτὴς - οἱ πραματευτὲς* καὶ *οἱ πραματευτάδες, ὁ ἀφέντης - οἱ ἀφέντες* καὶ *οἱ ἀφεντάδες, ὁ δεσπότης - οἱ δεσπότες* καὶ *οἱ δεσποτάδες* κ.ἄ.

Κύρια ὀνόματα

Σύμφωνα μὲ τὴν τρίτη κλίση κλίνονται καὶ τὰ κύρια ὀνόματα σὲ **-ας** καὶ *-ης* ποὺ ἔχουν πληθυντικὸ ἀνισοσύλλαβο.

Παραδείγματα

ὁ	*Ραγκαβὴς*	*Παλαμὰς*	*Δούκας*
τοῦ	*Ραγκαβῆ*	*Παλαμᾶ*	*Δούκα*
τὸν	*Ραγκαβὴ*	*Παλαμὰ*	*Δούκα*
ὦ	*Ραγκαβὴ*	*Παλαμὰ*	*Δούκα*

Παρατηρήσεις

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα οὐσιαστικὰ σὲ *-ας* καὶ *-ης* (δηλ. ὅπως τὸ *γανωματὴς* καὶ *βοριάς*). Γιὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ πληθυντικοῦ ἔχουμε δύο καταλήξεις· μιὰ σὲ *-ηδες* καὶ ἄλλη σὲ *-άδες*.

Πληθυντικὸ σὲ *-ηδες* σχηματίζουν:

1. Ὅλα τὰ ὀξύτονα σὲ *-ης*: *Ραγκαβῆδες*.

2. Ὅλα τὰ παροξύτονα: *Δούκηδες* (καὶ *Δουκάδες*).

Πληθυντικὸ σὲ *-αδες* σχηματίζουν ὅλα τὰ κύρια ὀνόματα ποὺ τελειώνουν σὲ *-ας* καὶ εἶναι ὀξύτονα: *Παλαμάδες*.

Τὰ προπαροξύτονα κύρια ὀνόματα σὲ *-ας* καὶ *-ης* σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ *-αῖοι*: *Μπούρμπουρας - αῖοι*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Ραγκαβὴς* κλίνονται τὰ: *Ἀνδροκλής*, *Ἡρακλής*, *Θεμιστοκλής*, *Παναγής*, *Περικλὴς* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Παλαμὰς* κλίνονται τὰ: *Βηλαράς*, *Λαδάς*, *Πολυλάς*, *Σκουφὰς* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *Δούκας* κλίνεται τὸ *Νούκας* κ.ἄ.

Τὸ θηλυκὸ τῶν ἐπωνύμων σὲ *-ας* καὶ *-ης* τελειώνει σὲ *-α* καὶ *-η* (γενικὴ ἀρσενικοῦ): *ἡ Καρατζᾶ*, *Βογιατζῆ* κλπ.

Ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπώνυμα ἢ τοπωνύμια ποὺ τελειώνουν σὲ *-ες* καὶ σὲ *-ου* καὶ κλίνονται ὅπως τὰ οὐσιαστικὰ σὲ *-ες* (*καναπὲς*) καὶ *-ους* (*παππούς*). Τέτοια ὀνόματα εἶναι πολὺ λίγα: *Τσελεμεντές*, *Περλεπές*, *Μικές*. Σὲ *-ου* εἶναι τὰ: *Καμπούρογλου*, *Σικίρογλου* κ.ἄ., ποὺ ἔχουν τουρκικὴ κατάληξη καὶ παραμένουν σὲ ὅλες τὶς πτώσεις στὸν ἴδιο τύπο (ἢ παίρνουν *-ς* στὴν ὀνομαστική).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν ὀνομάτων σὲ *-ες* μπορεῖ νὰ σχηματιστῆ μὲ τὴν κατάληξη *-εδες*: *Τσελεμεντέδες*, καὶ ὁ πληθυντικὸς τῶν ὀνομάτων σὲ *-ου* μὲ τὴν κατάληξη *-αῖοι*: *Καμπουρογλαῖοι* κ.ἄ.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΚΛΙΣΗ

Περιλαμβάνει μόνο οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα σὲ -α, -ν, -ς καὶ -ο.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς		Πληθυντικὸς ἀριθμὸς	
τὸ	*κύμα*	*ὄνομα*	τὰ *κύματα* *ὀνόματα*
τοῦ	*κύματος*	*ὀνόματος*	τῶν *κυμάτων* *ὀνομάτων*
τὸ	*κύμα*	*ὄνομα*	τὰ *κύματα* *ὀνόματα*
ὦ	*κύμα*	*ὄνομα*	ὦ *κύματα* *ὀνόματα*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

τὸ	*παρελθὸν*	*κρέας*	*γεγονὸς*	*γράψιμο*
τοῦ	*παρελθόντος*	*κρέατος*	*γεγονότος*	*γραψίματος*
τὸ	*παρελθὸν*	*κρέας*	*γεγονὸς*	*γράψιμο*
ὦ	*παρελθὸν*	*κρέας*	*γεγονὸς*	*γράψιμο*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

τὰ	*παρελθόντα*	*κρέατα*	*γεγονότα*	*γραψίματα*
τῶν	*παρελθόντων*	*κρεάτων*	*γεγονότων*	*γραψιμάτων*
τὰ	*παρελθόντα*	*κρέατα*	*γεγονότα*	*γραψίματα*
ὦ	*παρελθόντα*	*κρέατα*	*γεγονότα*	*γραψίματα*

Παρατηρήσεις

Ὅλα τὰ οὐδέτερα σχηματίζουν τὴν αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ ὅμοιες μὲ τὴν ὀνομαστική· τὰ ὀνόματα σὲ (*ιμ*)-*ο* τρέπουν σὲ -*α*(-*τος*) τὸ -*ο* τῆς ὀνομαστικῆς στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ στὸν πληθυντικὸ καὶ προσλαμβάνουν τὴν κατάληξη -*τος* γιὰ τὴ γενικὴ καὶ -*τα* -*των* γιὰ τὸν πληθυντικὸ (*γραψίματος* - *γραψίματα* - *γραψιμάτων*. Τὰ οὐδέτερα τοῦ τύπου *κρέας* σχηματίζουν τὴ γενικὴ καὶ τὸν πληθυντικὸ ἀφαιρώντας τὸ -ς καὶ προσθέτοντας τὶς καταλήξεις -*τος* -*τα* -*των*. Τὰ οὐδέτερα τοῦ τύπου *κύμα*, *ὄνομα*, *παρελθόν*, εἶναι ἀκατάληκτα.

Στὸν ἑνικὸ ἀριθμὸ ὅλα τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα διατηροῦν τὸν τόνο στὴν ἴδια συλλαβὴ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις, ἐνῶ τὰ προπαροξύτονα, μολονότι στὴν γενικὴ τὸν κατεβάζουν κατὰ μιὰ συλλαβή, ὡστόσο πάλι μένουν προπαροξύτονα (ἐπειδὴ προστίθεται ἡ συλλαβὴ -*τος*) : *γραψίματος*.

Τὸν πληθυντικὸ τὸν σχηματίζουν ὅλα ἀνισοσύλλαβο, καὶ στὴν γενικὴ τονίζονται στὴν παραλήγουσα.

Σύμφωνα μὲ τὸ *κύμα* κλίνονται τά: *αἷμα*, *ἅρμα*, *βῆμα*, *γράμμα*, *δέμα*, *δέρμα*, *δράμα*, *κλάμα*, *μνῆμα*, *νῆμα*, *στόμα*, *στρῶμα*, *στρέμμα*, *σύρμα*, *σῶμα*, *τάγμα*, *τάμα*, *χρῆμα*, *χρῶμα*, *χῶμα*, *ψέμα*, *γάλα* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ὄνομα* κλίνονται τά: *ἄγαλμα, ἄθροισμα, ἄνοιγμα, ἄπλωμα, γύρισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κάθισμα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, νανούρισμα, πάπλωμα, πήδημα, ποίημα, πρόβλημα, σκέπασμα, στοίχημα, ὕψωμα, ὕφασμα* κ.ἄ. (μόνο στὸν πληθυντικό: *γεράματα*).

Σύμφωνα μὲ τὸ *παρελθὸν* κλίνεται τὸ *παρόν, καθῆκον*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *κρέας* κλίνονται τά: *ἄλας, πέρας, τέρας*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *γεγονὸς* κλίνεται τὸ *φῶς* ποὺ στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τονίζεται στὴν λήγουσα.

Σύμφωνα μὲ τὸ *γράψιμο* κλίνονται τά: *γνέψιμο, δέσιμο, κάψιμο, κλίσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, τάξιμο, τρέξιμο*. Σύμφωνα μὲ τὸ *γράψιμο* μποροῦμε νὰ κλίνουμε καὶ τὸ *δόρυ, τοῦ δόρατος, τὰ δόρατα, τῶν δοράτων*.

ΠΕΜΠΤΗ ΚΛΙΣΗ

Περιλαμβάνει ὀνόματα ἀρσ. σὲ *-εας, -ης*, θηλυκὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα σὲ *-η* καὶ οὐδέτερα σὲ *-υ*.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*συγγραφέας*	*πρέσβης*	*τὸ*	*ὀξὺ*
τοῦ	*συγγραφέα*	*πρέσβη*	*τοῦ*	*ὀξέος*
τὸν	*συγγραφέα*	*πρέσβη*	*τὸ*	*ὀξὺ*
ὦ	*συγγραφέα*	*πρέσβη*	*ὦ*	*ὀξὺ*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*συγγραφεῖς*	*πρέσβεις*	*τὰ*	*ὀξέα*
τῶν	*συγγραφέων*	*πρέσβεων*	*τῶν*	*ὀξέων*
τοὺς	*συγγραφεῖς*	*πρέσβεις*	*τὰ*	*ὀξέα*
ὦ	*συγγραφεῖς*	*πρέσβεις*	*ὦ*	*ὀξέα*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ἡ	*δύναμη*	*σκέψη*
τῆς	*δύναμης*	*σκέψης*
τὴν	*δύναμη*	*σκέψη*
ὦ	*δύναμη*	*σκέψη*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*δυνάμεις*	*σκέψεις*
τῶν	*δυνάμεων*	*σκέψεων*
τὶς	*δυνάμεις*	*σκέψεις*
ὦ	*δυνάμεις*	*σκέψεις*

Παρατηρήσεις

Τὰ ἀρσεν. σὲ *-εας* καὶ *-ης* στὴν γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ χάνουν τὸ *-ς*, ἐνῶ τὰ θηλυκὰ παίρνουν *-ς* γιὰ νὰ σχηματίζουν τὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ. Τὶς ἄλλες πτώσεις, δηλ. αἰτιατικὴ καὶ κλητική, τὶς σχηματίζουν ὅμοιες μὲ τὴν ὀνομαστική.

Τὰ οὐδέτερα σὲ -*υ* εἶναι ἀρχαῖα καὶ ἐλάχιστα (σύμφωνα μ' αὐτὰ κλίνονται καὶ μερικὰ οὐδέτερα ἐπιθέτων σὲ -*ύς*: τὸ *βαρύ -έος -έα* (ὅπλα)· ἔχουν ὅμοιες τὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ. Τὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τὴν σχηματίζουν σὲ -*εος* καὶ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -*εων*.

Τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ στὸν πληθυντικὸ σχηματίζονται σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία κλίση. Ἡ ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τελειώνει σὲ -*εις* (ὑπάρχει καὶ λαϊκὴ κλίση σὲ -*ες*: *ἐνθύμησες, τάξες*)· ἡ γενικὴ σὲ -*εων*, ὅμοια δηλ. μὲ τὰ οὐδέτερα σὲ -*υ*.

Τὰ θηλυκὰ σὲ -*η* (τὰ περισσότερα εἶναι ἀφηρημένα οὐσιαστικὰ ποὺ ἔληγαν στὴν ἀρχαία γλώσσα σὲ -*σις, -ψις, -ξις*) γράφονται καὶ μὲ -*ι*: *δύναμι*.

Σημ. Ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὸν τύπο αὐτὸν τῆς ὀνομαστικῆς σχηματίζουν καὶ τὴ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ σὲ -*εως*: *δυνάμεως*, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία κλίση καὶ τὴν αἰτιατικὴ σὲ -*ι*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *συγγραφέας* κλίνονται τά: *δεκανέας, ἀμφορέας, γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγωγέας, κουρέας, σκαπανέας* (ἀρχαῖα ὀνόματα σὲ -*εὺς - έως*).

Σύμφωνα μὲ τὸ *δύναμη* κλίνονται τά: *αἴσθηση, ἀνάκριση, ἀντίληψη, ἀπόφαση, γέννηση, διάθεση, διαίρεση, εἴδηση, εἰδοποίηση, εἴσπραξη, ἕνωση, ἐξαίρεση, ἐξήγηση, ἔπαυλη, ἐπίσκεψη, εὐχαρίστηση, θέληση, κατάληξη, κατάνυξη, κίνηση, παράσταση, παράδοση, προφύλαξη, συγκίνηση, συνείδηση, συνεννόηση, σύνταξη, τακτοποίηση, ὑπόθεση, ὕφεση*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *σκέψη* κλίνονται τά: *ἄρση, γνώση, δράση, δύση, θέση, θλίψη, κλίση, κράση, κρίση, λέξη, λύση, πλήξη, πόλη, πράξη, στέγη, στίξη, σχέση, τάξη, τάση, φθίση, φράση, φύση, χρήση, ψύξη*

Ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα τριτόκλιτα σὲ -*(σ)ις* μόνο τὸ *βρύση* κλίνονται σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη κλίση· τὸ *δεσποινὶς* χρησιμοποιεῖται κυρίως στὴν κλητικὴ καὶ στὴν ὀνομαστικὴ (καὶ *ἡ δεσποινίδα*), στὴν γεν. *τῆς δεσποινίδος* (καὶ -*δας*), αἰτιατικὴ *τὴν δεσποινίδα*.

ΕΚΤΗ ΚΛΙΣΗ

Περιλαμβάνει ὀνόματα οὐδέτερα παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα σὲ -*ος*.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
τὸ	*μέρος*	*ἔδαφος*	*τὰ*	*μέρη*	*ἐδάφη*
τοῦ	*μέρους*	*ἐδάφους*	*τῶν*	*μερῶν*	*ἐδαφῶν*
τὸ	*μέρος*	*ἔδαφος*	*τὰ*	*μέρη*	*ἐδάφη*
ὦ	*μέρος*	*ἔδαφος*	*ὦ*	*μέρη*	*ἐδάφη*

Παρατηρήσεις

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι κυρίως λόγια ἰσοσύλλαβα καὶ κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἀρχαῖα.

Τὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τὴν σχηματίζουν σὲ *-ους*· τὰ παροξύτονα σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ, τονίζονται στὴν ἴδια συλλαβή· τὰ προπαροξύτονα στὴν γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα· τὸ ἴδιο καὶ στὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν παραλήγουσα, ἐνῶ στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στὴν λήγουσα.

Στὴν γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ τὰ παροξύτονα καὶ τὰ προπαροξύτονα τονίζονται στὴ λήγουσα. Στὴν ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν τὴν κατάληξη *-η*. Συχνὰ στὸν πληθυντικὸ ἡ ὀνομαστική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ σχηματίζεται σὲ *-ια* ἀναλογικὰ μὲ τὰ ἄλλα οὐδέτερα. Ἔτσι ἔχουμε τὸ *βάθος* καὶ πληθυντικὸ *τὰ βάθη* καὶ *τὰ βάθια*, *τὸ πλάτος* πληθ. *τὰ πλάτη* καὶ *τὰ πλάτια*, *τὸ χεῖλος*—*τὰ χείλη* καὶ *τὰ χείλια*.

Τὰ ὀνόματα αὐτὰ στὴν λαϊκὴ κλίση τὰ συναντοῦμε κάπου κάπου στὸν ἑνικὸ σὲ *-ο*: *τὸ δάσο* γεν. *τοῦ δάσου* καὶ στὸν πληθυντικὸ σὲ *-ητα*: *λάθητα* (ὄχι ὅμως *τὸ λάθο*), *πάχητα*, *κέρδητα*.

ΕΠΙΘΕΤΑ

1. Ἐπίθετα τρικατάληκτα μὲ ἀρσεν. σὲ *-ος*, σχηματίζουν τὸ θηλ. σὲ *-α* ἢ *-η* καὶ τὸ οὐδέτερο σὲ *-ο*.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
ὁ ἄτυχος	*ἡ ἄτυχη*	*τὸ ἄτυχο*	*οἱ ἄτυχοι*	*οἱ ἄτυχες*	*τὰ ἄτυχα*
τοῦ ἄτυχου	*τῆς ἄτυχης*	*τοῦ ἄτυχου*	*τῶν ἄτυχων*	*τῶν ἄτυχων*	*τῶν ἄτυχων*
τὸν ἄτυχο	*τὴν ἄτυχη*	*τὸ ἄτυχο*	*τοὺς ἄτυχους*	*τὶς ἄτυχες*	*τὰ ἄτυχα*
ὦ ἄτυχε	*ὦ ἄτυχη*	*ὦ ἄτυχο*	*ὦ ἄτυχοι*	*ὦ ἄτυχες*	*ὦ ἄτυχα*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
ὁ ὡραῖος	*ἡ ὡραία*	*τὸ ὡραῖο*	*οἱ ὡραῖοι*	*οἱ ὡραῖες*	*τὰ ὡραῖα*
τοῦ ὡραίου	*τῆς ὡραίας*	*τοῦ ὡραίου*	*τῶν ὡραίων*	*τῶν ὡραίων*	*τῶν ὡραίων*
τὸν ὡραῖο	*τὴν ὡραία*	*τὸ ὡραῖο*	*τοὺς ὡραίους*	*τὶς ὡραῖες*	*τὰ ὡραῖα*
ὦ ὡραῖε	*ὦ ὡραία*	*ὦ ὡραῖο*	*ὦ ὡραῖοι*	*ὦ ὡραῖες*	*ὦ ὡραῖα*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
ὁ κακὸς	*ἡ κακιὰ*	*τὸ κακὸ*	*οἱ κακοὶ*	*οἱ κακὲς*	*τὰ κακὰ*
τοῦ κακοῦ	*τῆς κακιᾶς*	*τοῦ κακοῦ*	*τῶν κακῶν*	*τῶν κακῶν*	*τῶν κακῶν*
τὸν κακὸ	*τὴν κακιὰ*	*τὸ κακὸ*	*τοὺς κακοὺς*	*τὶς κακὲς*	*τὰ κακὰ*
ὦ κακὲ	*ὦ κακιὰ*	*ὦ κακὸ*	*ὦ κακοὶ*	*ὦ κακὲς*	*ὦ κακὰ*

Παρατηρήσεις

Τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ οὐδέτερο τῶν ἐπιθέτων σὲ -ος κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικὰ τῆς 2ης κλίσης ποὺ τελειώνουν σὲ -ος καὶ -ο. Σὲ ὅλες τὶς πτώσεις ὅμως ὁ τόνος μένει στὴν ἴδια συλλαβή.

Γιὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ θηλυκοῦ ἔχουμε τὶς καταλήξεις -α καὶ -η.

α) *Τελειώνουν σὲ -η στὸ θηλυκό:*

1. Ὅλα τὰ ἐπίθετα ποὺ εἶναι προπαροξύτονα.

2. Τὰ παροξύτονα ποὺ πρὶν ἀπ' τὴν κατάληξη -ος ἔχουν σύμφωνο ἢ φωνῆεν, ἄλλο ἀπὸ ι, ε, υ, ἢ δίφθογγο.

3. Ὅλα τὰ ὀξύτονα ποὺ δὲν ἔχουν χαρακτῆρα κ ἢ χ.

β) *Τελειώνουν σὲ -α στὸ θηλυκό:*

Ὅλα τὰ παροξύτονα καὶ ὀξύτονα ποὺ ἔχουν ι, ε, υ ἢ δίφθογγο πρὶν ἀπ' τὴν κατάληξη -ος σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ -α. Πολλὰ ὀξύτονα ἐπίθετα μὲ χαρακτῆρα κ ἢ χ (*μαλακός, φτωχὸς*) σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ -ια (καὶ -η): *κακός, κακιά*· αὐτὰ μποροῦν νὰ σχηματίσουν καὶ θηλυκὸ σὲ -η: *κακή, μαλακή*. Ποτὲ ὅμως δὲν λέγεται *γλυκός - γλυκή*, ἀλλὰ πάντα *γλυκιά*. Στὸν πληθυντικὸ *γλυκές, γλυκῶν* χωρὶς -ι.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ἄτυχος* κλίνονται τὰ: *ἀκούραστος, ἀκριβός, ἄσπρος, ἀφράτος, βίαιος, γεμάτος, γερός, γυμνός, δίκαιος, δυνατός, ἕτοιμος, ἤσυχος, κακός, καλότυχος, μεγάλος, μικρός, μισός, ξερός, πονηρός, πράσινος, σκοτεινός, στερεός, ταπεινός, τυχερός, φρόνιμος* κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ὡραῖος* κλίνονται τὰ ἐπίθετα μὲ χαρακτῆρα φωνῆεν τονισμένο: *ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, γενναῖος, γυναικεῖος, νέος, τελευταῖος*· ὅμοια κλίνονται καὶ τὰ ἐπίθετα μὲ χαρακτῆρα σύμφωνο: *γκρίζος, πανοῦργος, σκοῦρος, στέρφος, στεῖρος, φίνος.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *πλούσιος* κλίνονται ὅλα τὰ ἐπίθετα σὲ -ειος, -ιος, -οιος: *ἄγριος, ἄδειος, ἀδέξιος, γυναικεῖος, δεξιός, ἀνόμοιος, τέλειος, τρύπιος, τεράστιος* κ.ἄ.

Ἐπίσης τὰ παράγωγα σὲ -ένιος, -ίσιος: *ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, ἀρνίσιος, βουνίσιος, παιδιακίσιος.*

Τὰ παράγωγα ἀπὸ τοπωνύμια: *μυτιληνιός, σιφνιός.* Τὰ *παλιός, στέριος* σχηματίζουν θηλ. *παλιά, στέρια.*

Σύμφωνα μὲ τὸ *κακὸς* κλίνονται τά: *γλυκός, ξανθός, ἐλαφρός, γνωστικός, εὐγενικός, μαλακός, νησιωτικός, ξηρός, φτωχός.*

Μερικὰ προπαροξύτονα ἐπίθ. σὲ -ος, ὅταν χρησιμοποιοῦνται σὰν οὐσιαστικά, ἀκολουθοῦν ἄλλον τονισμό. Ὡς ἐπίθετα διατηροῦν τὸν τόνο σὲ ὅλες τὶς πτώσεις. Ὡς οὐσιαστικὰ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὴν γενικὴ

τοῦ ἑνικοῦ καὶ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ. Λέμε *τὸ κρεββάτι τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ, ἀλλὰ τὸ δωμάτιο τοῦ ἀρρώστου· οἱ ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ συμπεριφορὰ βάρβαρων ἀνθρώπων.*

2. Ἐπίθετα τρικατάληκτα ἰσοσύλλαβα μὲ ἀρσεν. σὲ -υς, θηλ. σὲ -ιά καὶ οὐδέτ. σὲ -ι.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς		
ὁ παχὺς	*ἡ παχιὰ*	*τὸ παχὺ*	*οἱ παχιοὶ*	*οἱ παχιὲς*	*τὰ παχιὰ*
τοῦ παχιοῦ	*τῆς παχιᾶς*	*τοῦ παχιοῦ*	(καὶ *παχεῖς*)		
(καὶ *παχῆ*)			*τῶν παχιῶν*	*τῶν παχιῶν*	*τῶν παχιῶν*
τὸν παχὺ	*τὴν παχιὰ*	*τὸ παχὺ*	*τοὺς παχεῖς*	*τὶς παχιὲς*	*τὰ παχιὰ*
ὦ παχὺ	*ὦ παχιὰ*	*ὦ παχὺ*	*ὦ παχιοὶ*	*ὦ παχιὲς*	*ὦ παχιὰ*

Παρατηρήσεις

Τὰ ἐπίθετα σὲ -υς τὰ κράτησε ἡ λαϊκὴ ἀπ᾽ τὴν ἀρχαία γλώσσα. Σὲ -υς τελειώνουν συνήθως τὰ ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν διάσταση, ὄγκο, βάρος καὶ ποιότητα. Πολλὲς φορὲς συμβαίνει ὥστε ἐπίθετα σὲ -υς νὰ ἔχουν καὶ τύπο σὲ -ος: π.χ. *λαφρὺς καὶ (ἐ)λαφρός.*

Τὸ ἀρσενικὸ τῶν ἐπιθέτων σὲ -υς σχηματίζει τὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ τὴν γενικὴ μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ -ς τῆς ὀνομαστικῆς. Στὸν πληθυντικὸ κλίνεται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικὰ σὲ -ος· παίρνουν ὅμως τὸ -ι πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξη ἀπὸ ἀναλογία πρὸς τὸ θηλυκὸ σὲ ὅλα τὰ γένη καὶ ὅλες τὶς πτώσεις.

Τὸ θηλυκὸ κλίνεται ὅπως τὰ ὀξύτονα ὀνόματα τῆς 1ης κλίσης σὲ -α καὶ τὸ οὐδέτερο, ὅπως τὰ ὀξύτονα οὐδ. σὲ -ι.

Σύμφωνα μὲ τὸ *παχὺς* κλίνονται τὰ: *βαρύς, λαφρύς, μακρύς, βαθύς, πλατύς, τραχύς, φαρδύς.*

3. Ἐπίθετα τρικατάληκτα ποὺ ἔχουν ἀρσενικὸ σὲ -ας καὶ -ης, θηλυκὸ σὲ -ου καὶ -α καὶ οὐδέτερο ἀνισοσύλλαβο σὲ -ικο.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ φαγὰς	*ἡ φαγοὺ*		*ὁ ζηλιάρης*	*ἡ ζηλιάρα*	
τοῦ φαγᾶ	*τῆς φαγοῦς*		*τοῦ ζηλιάρη*	*τῆς ζηλιάρας*	
τὸν φαγὰ	*τὴν φαγοὺ*		*τὸν ζηλιάρη*	*τὴν ζηλιάρα*	
ὦ φαγὰ	*ὦ φαγοὺ*		*ὦ ζηλιάρη*	*ὦ ζηλιάρα*	

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ φαγάδες	*οἱ φαγοῦδες*	*οἱ ζηλιάρηδες*	*οἱ ζηλιάρες*
τῶν φαγάδων	*τῶν φαγούδων*	*τῶν ζηλιάρηδων*	—
τοὺς φαγάδες	*τὶς φαγοῦδες*	*τοὺς ζηλιάρηδες*	*τὶς ζηλιάρες*
ὦ φαγάδες	*ὦ φαγοῦδες*	*ὦ ζηλιάρηδες*	*ὦ ζηλιάρες*

Ἑνικὸς ἀριθμὸς		Πληθυντικὸς ἀριθμὸς	
τὸ φαγάδικο	*ζηλιάρικο*	*τὰ φαγάδικα*	*ζηλιάρικα*
τοῦ φαγάδικου	*ζηλιάρικου*	*τῶν φαγάδικων*	*ζηλιάρικων*
τὸ φαγάδικο	*ζηλιάρικο*	*τὰ φαγάδικα*	*ζηλιάρικα*
ὦ φαγάδικο	*ζηλιάρικο*	*ὦ φαγάδικα*	*ζηλιάρικα*

Παρατηρήσεις

Τὰ ἐπίθετα σὲ *-ας* καὶ *-ης* σημαίνουν ἕνα ξεχωριστὸ ψυχικὸ ἢ σωματικὸ γνώρισμα ἢ κάποιο ψεγάδι.

Τὰ ἐπίθετα μὲ ἀρσενικὸ σὲ *-ας* εἶναι ὅλα ὀξύτονα καὶ σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ *-ού*· τὸ οὐδέτερό τους εἶναι σπανιώτερο καὶ σχηματίζεται, ἂν χρειαστῆ, σὲ *-άδικο*.

Ὁ τόνος σὲ ὅλες τὶς πτώσεις διατηρεῖται στὴν ἴδια συλλαβή. Τὸ ἀρσεν. κλίνεται ὅπως τὰ ὀξύτονα οὐσιαστ. σὲ *-ας* (*βοριάς*), τὸ θηλ. ὅπως τὰ ὀνόματα σὲ *-οὺ* (*ἀλεπού*) καὶ τὸ οὐδέτ. ὅπως τὰ οὐδέτερα σὲ *-ο* (*βουνό*).

Τὰ ἐπίθετα σὲ *-ης* σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ *-α* καὶ τὸ οὐδέτερο σὲ *-ικο*. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐπίθετα σὲ *-ης* ποὺ σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ *-ού* καὶ ποὺ τὸ οὐδέτερό τους δὲν χρησιμοποιεῖται συχνά: *κουρελὴς - ού, χωρατατζὴς - ού* κ.ἄ.

Σὲ *-α* σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ τὰ παροξύτονα ἐπίθετα ποὺ μπρὸς ἀπὸ τὴν κατάληξη *-ης* ἔχουν σύμφωνο. Τὰ περισσότερα εἶναι σύνθετα.

Πολλὰ ἐπίθετα σὲ *-ούλης* σχηματίζουν τὸ οὐδέτερο καὶ ἰσοσύλλαβο σὲ *-ι* π.χ.: *κοντούλης, τὸ κοντούλι* (καὶ *-ικο*).

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων σὲ *-ης* δὲν σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸ *φαγὰς* κλίνονται τά: *ὑπναράς, λογάς, κοιλαράς, πολυλογάς, φουκαράς, χειλάς*.

Σύμφωνα μὲ τὸ *ζηλιάρης* κλίνονται τά: *κατσούφης, τεμπέλης, τσαχπίνης*, τὰ παράγωγα σὲ *-άρης* καὶ *-ιάρης*: *πεισματάρης, τριαντάρης, ἀναμαλλιάρης, γρινιάρης*· σὲ *-ούλης*: *ἀσπρούλης, νοστιμούλης*. Ἐπίσης πολλὰ ἐπίθετα μὲ β΄ συνθετικὸ τὸ *λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτη, πόδι, φρύδι, χείλι, χέρι*· *ἀνοιχτομάτης, γαϊτανοφρύδης, γερακομύτης, μακρολαίμης, σγουρομάλλης, στραβοπόδης*.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κλίνονται καὶ πολλὰ ἐπίθετα ποὺ τὸ ἀρσενικό τους

τελειώνει σὲ *-ης*, τὸ θηλυκὸ σὲ *-ιὰ* καὶ τὸ οὐδέτερο σὲ *-ι*. Τέτοια εἶναι τά: *σιαχτής, βυσσινής, θαλασσής, κανελής, κεραμιδής, μενεξεδής, οὐρανής, πορτοκαλὴς* κ.ἄ., ποὺ εἶναι προτιμότερο νὰ κλίνωνται σύμφωνα μὲ τὰ ἐπίθετα σὲ *-υς* (σ. 149). Πολλὰ ἀρσενικὰ σὲ *-της* παροξύτονα ποὺ σημαίνουν ἐπάγγελμα, ἐλάττωμα, ἰδιότητα σχηματίζουν: τὸ θηλυκὸ σὲ *-τρα: ράφτης - ράφτρα*. Τὰ ὀξύτονα σὲ *-της* σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ σὲ *-τρια: μαθητὴς - μαθήτρια, σκοπευτὴς - σκοπεύτρια, σπουδαστὴς - σπουδάστρια* (πληθ. ἀρσ. σὲ *-ες*).

4. Τὰ ἀρχαῖα τριγενῆ καὶ δικατάληκτα ἐπίθετα σὲ *-ης - ες*, ποὺ ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγάλη κατηγορία, μετασχηματίστηκαν σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ ἢ ἀχρηστεύτηκαν· *ἀληθής: ἀληθινός, εὐλαβής: εὐλαβικός, βαλτώδης:* (βυζαντινὸ) *βαλτώδικος, ἀκριβής: ἀκριβός, ἀτυχής: ἄτυχος, εὐτυχής: εὐτυχισμένος* κλπ. Πάρα πολλὰ ὅμως ξαναμπαίνουν στὴν ὁμιλουμένη γλώσσα ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες, τὴν γλώσσα τῆς διοίκησης, τῆς ἐπιστήμης κλπ. Ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες π.χ. ἔχουμε: *τὴ διεθνῆ πολιτική*, τὸν *αἱμοχαρῆ ἐγκληματία*, τοὺς *ὁμοεθνεῖς* ἢ *ὁμογενεῖς τῆς Αἰγύπτου* κλπ. Ἀπὸ τὴν διοικητικὴ γλώσσα: τοὺς «*πρωτοετεῖς* ἢ *δευτεροετεῖς φοιτητὰς*» ἢ τοὺς «*διετεῖς μαθητάς*», τὴν «*δασώδη περιοχὴ*» κλπ., ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ὁρολογία ἀκόμα περισσότερα: *ὑγιής, ἀσθενής, ἀρτιμελής, νομομαθής, ἀειθαλής, ἑλώδης* κλπ.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι μὲ τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη εὐκαιρία εἴμαστε ὑποχρεωμένοι καὶ στὸν προφορικὸ καὶ στὸν γραπτὸ λόγο νὰ χρησιμοποιοῦμε ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα αὐτά· γι' αὐτὸ νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ ἀναγράψουμε αὐτὰ ποὺ κάμνουν συχνότερα τὴν ἐμφάνισή τους: *ἀγενής, ἀδρανής, ἀειθαλής, αἱμοχαρής, ἀκριβής, ἀλλοεθνής, ἀμαθής, ἀμελής, ἀνδροπρεπής, ἀνωφελής, ἀξιοπρεπής, ἀπλανής, ἀρτιμελής, ἀσφαλής, αὐθάδης, αὐτάρκης, αὐτοτελής, ἀφανής, ἀφελής, ἀχανής, βαλτώδης, βλακώδης, δασώδης, δηλητηριώδης, διαπρεπής, διαφανής, διετής, δουλοπρεπής, δυστυχής, ἐγκρατής, εἰλικρινής, ἐκκρεμής, ἐλλιπής, ἑλώδης, ἐπαρκής, ἐπιβλαβής, ἐπικερδής, ἐπικλινής, ἐπιμελής, ἐπιμήκης, ἐπισφαλής, ἐπιφανής, εὐγενής, εὐλαβής, εὐσεβής, ζωώδης, ἡμιμαθής, θεοσεβής, θηριώδης, θορυβώδης, κοινωφελής, κτηνώδης, κυματώδης, μακροσκελής, μεγαλομανής, μεγαλοπρεπής, μικροπρεπής, μυθώδης, μυστηριώδης, νεφελώδης, νομομαθής, ὀλιγαρκής, ὁμογενής, ὁμοεθνής, ὀξυδερκής, ὀψιμαθής, παιδαριώδης, πλήρης, πρωτοετής, πυρετώδης, σαρκώδης, σκανδαλώδης, στοιχειώδης, συμπαγής, συνεχής, ὑγιής, ὑποιελής, φιλομαθής, φρενοβλαβής, φρικώδης.*

Τὸ οὐδέτερο τὸ σχημάτιζαν στὴν ἀρχαία γλώσσα διατηρώντας γενικὰ τὸν τόνο στὴν λήγουσα, ἂν τὸ ἀρσενικὸ ἦταν ὀξύτονο, ἀνεβάζοντας τὸν τόνο, στὴν προπαραλήγουσα, ἂν τὸ ἀρσενικὸ ἦταν παροξύτονο καὶ διατηρώντας τον στὴν παραλήγουσα στὰ ἐπίθετα ποὺ ἔληγαν σὲ *ώδης: εὐσεβὴς -ές, αὐτάρκης - αὔταρκες* ἀλλὰ *μυθώδης - μυθῶδες.*

Ἡ λαϊκὴ κλίση τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν εἶναι ἀκόμα ἀκαταστάλαχτη. Εἶναι πιὸ εὔχρηστα στὸ ἀρσενικό, λιγότερο στὸ θηλυκὸ κι ἀκόμα λιγότερο στὸ οὐδέτερο· πιὸ εὔχρηστα ἐπίσης στὸν ἑνικὸ ἀριθμὸ καὶ λιγότερο στὸν πληθυντικό. Ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ στὸ ἀρσενικὸ εἶναι εὔχρηστη: *τοῦ εὐγενῆ, τοῦ ἀσθενῆ* κλπ., ὄχι ὅμως καὶ στὸ θηλυκὸ καὶ στὸ οὐδέτερο (δὲν λέμε *τῆς εὐγενῆς*), στὸν πληθυντικὸ ἡ γενικὴ εἶναι σχεδὸν ἄχρηστη.

Παράδειγμα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ αὐθάδης	*ἡ αὐθάδης*	*ὁ εὐσεβὴς*	*ἡ εὐσεβὴς*	*(τὸ εὐσεβὲς)*	
τοῦ αὐθάδη	*(τῆς αὐθάδους)*	*τοῦ εὐσεβῆ*	*(τῆς εὐσεβοῦς)*	*(τοῦ εὐσεβοῦς)*	
τὸν αὐθάδη	*τὴν αὐθάδη*	*τὸν εὐσεβῆ*	*τὴν εὐσεβὴ*	*(τὸ εὐσεβὲς)*	

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ αὐθάδεις	*οἱ αὐθάδεις*	*οἱ εὐσεβεῖς*	*οἱ εὐσεβεῖς*	*(τὰ εὐσεβῆ)*
(τῶν αὐθάδων)	—	*(τῶν εὐσεβῶν)*	*(τῶν εὐσεβῶν)*	—
τοὺς αὐθάδεις	*τὶς αὐθάδεις*	*τοὺς εὐσεβεῖς*	*τὶς εὐσεβεῖς*	*(τὰ εὐσεβῆ)*

Σημ. Μέσα σὲ παρένθεση βάζουμε τοὺς τύπους ποὺ μποροῦμε νὰ δανειστοῦμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία κλίση, ὅταν τοὺς χρειαστοῦμε.

5. Ἐπίθετα τρικατάληκτα μὲ ἀρσενικὸ σὲ *(τ)ης*, θηλυκὸ σὲ *-ισσα* καὶ οὐδέτερο σὲ *-άκι*.

Παραδείγματα

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

ὁ	*χωριάτης*	*ἡ*	*χωριάτισσα*	*τὸ*	*χωριατάκι ἢ χωριατόπουλο*
τοῦ	*χωριάτη*	*τῆς*	*χωριάτισσας*		—
τὸν	*χωριάτη*	*τὴν*	*χωριάτισσα*	*τὸ*	*χωριατάκι*
ὦ	*χωριάτη*	*ὦ*	*χωριάτισσα*	*ὦ*	*χωριατάκι*

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

οἱ	*χωριάτες*	*οἱ*	*χωριάτισσες*	*τὰ*	*χωριατάκια ἢ χωριατόπουλα*
τῶν	*χωριατῶν*	*τῶν*	*χωριάτισσων*		—
τοὺς	*χωριάτες*	*τὶς*	*χωριάτισσες*	*τὰ*	*χωριατάκια*
ὦ	*χωριάτες*	*ὦ*	*χωριάτισσες*	*ὦ*	*χωριατάκια*

Παρατηρήσεις

Ἀπὸ οὐσιαστικὰ ποὺ σημαίνουν τόπο ἢ ἀπὸ ὀνόματα πόλεων ἢ χωριῶν σχηματίζονται δύο εἰδῶν ἐπίθετα: α) ἐκεῖνα ποὺ δηλώνουν τὴν κατα-

γωγὴ *-ης -ισσα -ακι (-όπουλο)(χωριάτης, Χιώτης)*, β) τὰ καθαυτὸ ἐπίθετα ποὺ δηλώνουν τὴν ποιότητα ἢ ἰδιότητα: *χωριάτικος (γάμος), χιώτικη μαστίχα.*

Τέτοια ἀντιστοιχία παρατηρεῖται καὶ σὲ ἄλλα ποὺ μὲ τὸν τύπο *-ης* ἢ *-ας -ισσα -ακι (-όπουλο)* δηλώνουν μόνο πρόσωπα καὶ χρησιμοποιοῦνται συνήθως χωρὶς προσδιοριζόμενο οὐσιαστικό, ἐνῶ μὲ τὸν τύπο *-ικος -ικη -ικο* γίνονται καθαυτὸ ἐπίθετα καὶ χρειάζονται προσδιοριζόμενο οὐσιαστικό: π.χ. *ἁλήτης -ισσα, -άκι, ἀλλὰ ἁλήτικος -ικη -ικο.*

Ὅλα τὰ τρικατάληκτα ἐπίθετα, ποὺ ἔχουν μιὰ συλλαβὴ παραπάνω στὸ θηλυκὸ (καὶ οὐδέτερο), τελειώνουν στὸ ἀρσενικὸ σὲ *-ης* καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ *-της* ἔχουν φωνῆεν, εἶναι πάντα παροξύτονα. Τὰ περισσότερα εἶναι πατριδωνυμικὰ (*χιώτης*). Ἐδῶ ἀνήκουν καὶ μερικὰ ἐπίθετα σὲ *-αδης* καὶ *-ωδης*, ὅπως τὰ *αὐθάδης -ισσα, -κο, θυμώδης -ισσα, -ικο*, ποὺ μπῆκαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλώσσα χωρὶς καθόλου νὰ ἀλλάξη τὸ ἀρσενικὸ (ὁ πληθυντικὸς εἶναι μᾶλλον ἄχρηστος).

Τὸ ἀρσενικό τους κλίνεται ὅπως τὰ πρωτόκλιτα ἀρσ. οὐσιαστικὰ σὲ *-ης*, τὸ θηλυκὸ ὅπως τὰ θηλυκὰ σὲ *-α*, καὶ τὸ οὐδέτερο ὅπως τὰ οὐδέτερα σὲ *-ο*.